

V Ljubljani, v marcu 1916.

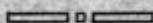
POPOTNIK

PEDAGOŠKI IN ZNANSTVEN LIST.

Letnik XXXVII.

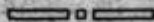
Štev. 2.

Urejuje M. J. Nerat v Mariboru.



V s e b i n a :

1. <i>Fr. Kranjc</i> : Iztrgani listi o novodobni šoli	33
2. <i>Pavel Fleré</i> : O bodoči vzgoji (Dalje)	40
3. <i>J. Baukart</i> : J. Ruskin o vrednosti čitanja	46
4. <i>Dr. Ivan Lah</i> : Pater Hipolit in njegov „Orbis pictus“	54
5. Iz šolskega dela:	
<i>Regina Gobec</i> : Uporaba šolarskih knjižnic	59
<i>Ana Pfeifer</i> : Kako naj pouk vzbuja samostojnost	61
6. Slovtvo: Ocene, Književne novosti, Časopisni vpogled	63—67
7. Razgled: Kultura. — Šolstvo. — To in ono	67—72



Last in založba

Zaveze avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva.

Tiska „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani.

RAZPIS NATEČAJEV.

□ □ □

Štev. 92/6/1916

Razpis službe. (Mesto učiteljice)

Sv. Lenart (Velika nedelja) štirirazredna ljudska šola, III. kr. rz., služba učiteljice s prosto sobo, n. in sl.

Redno opremljene prošnje poslati je do 31. marca 1916 krajnemu šolskemu svetu Sv. Lenart pri Veliki nedelji.

Okrajni šolski svet ormoški — Ptuj dne 22. februarja 1916.

Agitirajte, pridobivajte novih naročnikov za naše liste, ki so:

Učiteljski Tovariš, Popotnik, Zvonček.

Iznova pozivamo vsa okrajna učiteljska društva, naj store svojo dolžnost v polnem obsegu! Vsi na delo!

POPOTNIK izhaja 15. dne vsakega meseca v zvezkih in stane na leto 6 K, pol leta 3 K, četrť leta
:: 1 K 50 v. Posamezni zvezki stanejo 50 v. ::

Za časa vojne izhaja Popotnik vsak drugi mesec.

Naročnino in reklamacije sprejema Zavezin* blagajnik Fr. Luznar v Kranju. — Rokopise je pošiljati ravnatelju M. J. Neratu v Maribor, Kaiserfeldgasse štey. 21/II.

:: Za uredništvo odgovoren: Anton Sterlekar. ::



F. KRANJC:

IZTRGANI LISTI O NOVODOBNI ŠOLI.

I.

Znabiti se v svetovni literaturi še ni napisalo o kaki stvari izlepa toliko, kakor o idejah in reformah, ki tvorijo bistvo novodobne šole. Našli so se tudi ljudje, ki idejo udeležujejo, ravno ti pa so spoznali, koliko lažja je teorija od prakse. Nasprotniki, ki so imeli pazno oko za vse pojave, so se pa držali prakse ter lopnili po teoriji. Za nas je pravilno v tem boju med teorijo in prakso eno: teorijo proučiti, proučiti poizkuse, poizkusiti sam ter iskati jedro. Tako se izogibamo nejasnosti. To proučevanje nam olahkoča dejstvo, da ni zadovoljnosti z obstoječimi razmerami niti v nas, na drugi strani pa se nam nudi v novi teoriji že nekako dovršen »kaj« in mnogo poizkusov o »kako«. Ideje ne ustvarjamo sami, ampak jo prevzemamo od drugih kulturnih narodov, kar nas pa nikakor ne odvezuje dolžnosti spoznavanja in spoznanja njenega bistva; nasprotno bi trdili, da nam je celo dolžnost to spoznanje, kajti tudi pri nas je potreba po preustrojitvi šolskih razmer, in če se ne pobrigamo za njo mi sami, se razmere preurede brez nas — če pa proti nam, ne zvonimo več po toči!

O različnih strujah delovne šole se je že tudi nas informiralo. A informacija sama nima kritičnega značaja, četudi je kot informacija pri oranju ledine in zlasti s svojim namenom opozoriti na bistvo ideje, o kateri se poroča, potrebna. Saj je poročevalčev namen dosežen že s tem, če je zainteresiral čitateljstvo, naloga tega pa je, da si po študiju dotičnih informacij napravi lastno sodbo pri viru samem. In tamkaj se sodba o bistvu ne bo več glasila odklonilno — če je namreč vir pravi, in da pokaže pravega, je naša zahteva do poročevalca — četudi se odklanja način izvajanja. Tako ne bo mogel danes nihče, ki mu je za razvoj šole, odklanjati načel, ki jih stavi reforma, katero zaznamujemo z imenom »delovna šola«. Kajti njen princip je gotovo blizu kulturne dobe, v začetku katere mi danes živimo, in kulturno življenje, kakor ga zremo pred seboj, se sklada z

zahtevami pedagoškega principa delovne šole. Kako pa naj se vzgaja človek objektivno, pa še šablonsko v dobi vseobče socialne svobode? In šoli predbacivajo, da ni niti vzgajala, pač pa samo učila!

Ne bomo še na tem mestu ponavljali tožb proti takozvani »učni šoli«, že dejstvo, da se oglašajo tožbe ter da se je spoznalo njih opravičenje, govori zato, da sistem res boleha. Pustimo o tem kratko besedo E. Lehmannu, ki mu mora pač priznati celo nasprotnik objektivnost, kajti sam ni nikak reformator. Ta pravi: ¹ »Povsod tožbe, v višjem in nižjem šolstvu; in o čem? O zanemarjanju osebnosti. Romantiška kultura je mogla opraviti na pedagoškem polju tako malo, da se celo njena osnovna ideja: osvoboditev individualnosti vprvič in zadnjič v šoli n i posrečila, najsi ima ta stavek v svojem programu, ali pa se poda v to, da se črta. Ni se ji posrečilo, ker je zamudila, da bi postavila v vzgojo v s e g a č l o v e k a ter mu pustila, da pride do dejavnosti, za katero je odločen, ker ji ni za to, da bi se posvetovala pri vprašanju o ljudeh z naravo, ter je mislila, če ima le idealistiški program za vzgojo, lahko tega realizira brez sodelovanja od strani človeštva, ki ga je smatrala za »nižje«. »Nižji« deli družbe pa so se maščevali s tem, da so stavkali ter podstavili višjim nogu. Kjer se je dosegla po tej šoli kaka kultura, je bila navadno le kultura l i t e r a r i š k e g a i n e s t e t i š k e g a z n a č a j a, v vsakem slučaju nekak aristokratski idealizem, ki postavlja vsakdanje in praktično življenje ter navadnega in praktičnega moža z njegovimi delovanji v senčno stran življenja, in ki nima ne veselja, ne zmožnosti, da bi sprejemala take momente. 19. stoletje, ki nastopa tipično v svojih srednjih desetletjih, je bilo vsled svoje romantiške zvišenosti v e l i k a d o b a p r o p a d a i n n a z a d o v a n j a p e d a g o g i k e; kar pa je imelo v šolskem delu na vrednotah, za to se mora zahvaliti bistveno iniciativam 18. stoletja, in kar je pridobilo samo na kulturnih vrednotah, tega navadno v šoli ni moglo urediti«.

Ta obsodba ima mnogo na sebi; kajti kaže nam vzrok, zakaj je šola okostenela in zakaj ji je postalo v sedanjih kulturnih razmerah le malo neprijetno vsepovsod. Znanstveno je vse idealno naziranje novodobne romantike že zdavnaj padlo, pozitivizem je uvedel Spencer že v vzgojeslovje, šola pa se je držala starega svojega programa. Realizem je prodiral vsepovsod zmagovito, šola pa ga ni mogla spraviti v sklad s svojim programom, ni se mogla in tudi ne smela, če je hotela ostati zvesta svojim principom, obrniti k onemu, ki ga je razglasila že maja l. 1762. za sanjača, k Rousseau-u in k njegovemu »Émilu«. Črez noč vendar ni mogla priznati za svoje vzgojnodidaktične zahteve sledečih ²:

¹ Iz »Erziehung zur Arbeit« — Podčrtano je vse tudi v izvirniku.

F. K.

² Iz »Émila«.

»Ne da bi imeli otroci preveč moči, jih nimajo za mnoge naravne zahteve niti dosti. Zato jih je treba pustiti v nemoteni rabi vseh moči, ki jim jih je dala priroda in ki jih ne morejo zlorabljati. Prvi zakon.«

»Treba jih je pri vsem, kar zahteva fizična potreba, podpirati ter jim dopolnjujoče stati ob strani povsod, kjer jim manjka razumevanje ali moč. Drugi zakon.«

»Pri pomoči, ki se jo jim nudi, se mora omejevat i izključno na res koristno . . . Tretji zakon.«

Rousseau je zapisal te zahteve sicer za prvo vzgojo otrokovo, a umevati ga moramo tako, kakor nam svojega Emila kaže skozinskozi, namreč: ne kot dovršenega »malega človeka«, pač pa kot človeka, ki »postane že z rojstvom učenec« t. j., ki se vedno razvija; zato moramo vzeti njegove vzgojne maksime za vso vzgojo, če hoče biti ta dosledna.

Na te maksime res šola čez noč ni mogla priseči. Zavedala pa se je, da nekaj mora storiti in je tudi storila: i s k a l a j e s r e d s t e v i n p o t o v , k a k o n a j s e z b o l j š a n j e n z a v o ž e n i p o l o ž a j. Tedaj je spoznala, kajti kazale so ji to najrazličnejše znanstvene panoge, da je »prvo pravilo, da se opazuje naravo ter sledi potu, ki ga ona predpisuje«, kakor ji je povedal že isti Rousseau. Ali z drugo besedo: znanstvo, kakor ga je ustvarila nova kulturna doba, se je poprijelo vzgojeslovja ter začelo začrtavati šoli pot, ki ga mora hoditi pri pouku i n vzgoji, če hoče, da se jo smatra lahko za kulturni faktor svoje dobe. Izcimile so se predvsem s svojimi zahtevami eksperimentalna pedagogika, socialna in individualna pedagogika, poleg še drugih zahtev je nastopila naravna vzgoja. Struje so ubrale različna pota, a pravec jim je bil dan s tremi imeni: R o u s s e a u , F r ö b e l , J a m e s. Ta tri imena pa zastopajo tri razvojne stopnje: d o ž i v e t e k , d e j a l n o s t , d e l o ; vsi trije pojmi zopet stremé po isti skupnosti, p o s a m o r a z v o j u o t r o k o v e m ali po **prostosti v vzgoji**.

Ta ideja, utemeljena znanstveno, ni rabila do udejstitve toliko časa, kakor svoječasno Komenskyjeva in predčasna Rousseau-jeva, kajti bila je istinito dete svoje dobe. In če bi je oficialna šola tudi ne hotela sprejeti, so se navdušili zanjo šolniki sami, ki so tudi trdno stali v spoznanju razmer te dobe; pričelo se je znanstveno utemeljeno preizkuševanje in reformiranje.

Ne moremo pa priznati, da se je vršilo to vedno srečno in v pravem tiru. Streljalo se je pred ciljem in prek cilja, in dasi je danes določeno b i s t v o vseh reformskih idej, ki so se združile pod naslovom »delovna šola«, še ni določena njihova pot. Nastopili so reformatorji, ki so mislili, da je treba preurediti l e pouk in je že s tem dan tudi pravec vzgoji; tako pa so dosegli ravno nasprotno, kakor na pr. dr. Sickinger v Mannheimu,

ki je s svojim diferencirujočim sistemom celo ravno izpopolnil učno šolo. Drugi zopet, na pr. Scharrelmann, so začeli tako radikalno, da jim niso mogli slediti njihovi najbližji pristaši. Res pa je treba, da ima učitelj, ki mu hoče slediti, — brezpogojnost v tem sicer Scharrelmann sam zavrača kot neprimerno za svobodno delo učiteljevo — umetniško nadarjenost in izurjenost v učiteljevanju. Zato pa smemo pričakovati, četudi se ne uredničijo vse njegove zahteve, da dobe svojo pravo smer v zmernejšem njegovem pristašu Gansbergu, ki zahteva na eni strani po Scharrelmannu za učitelja popolno samostojnost v metodi in priznanje otroških pravic, na drugi strani pa se približuje Kerschensteinerjevi ideji po utrditvi občestvenega čustva. Med prve zastopnike delovne šole spada v Nemčiji brezdvomno prav Kerschensteiner. Škoda je le, da se pri njem vedno misli bolj na njegove institucije v Münchnu, kakor na njegov vzgojni princip, ki zahteva individua značaj in njegovo vzgojo v okviru delovnih občestev ter tvori tako bistvo državljanske vzgoje mas. Njegova münchenska reforma pa — kolikor nam jo je mogoče poznati iz njegovih poročil — je le poizkus v šolstvu, to je v pridobivanju znanosti in v metodi ročnega dela, kar pa se nam zdi, da premalo odgovarja globlji potrebi časa, in zato težko, da bi našla kedaj splošno posnemanje.

Koristno bi bilo za nas zopet, če bi si ogledali te sisteme natančneje, vendar pa smemo to opustiti, ker se je o teh in tudi o drugih¹ pri nas že govorilo in pisalo; da bi naštevali vse, bi pa prekoračili ozki obseg, ki smo ga začrtali temu spisu. Vsekakor pa je dobro, da vsaj v malem pogovorimo še en sistem, glede katerega nam ni znano, da bi pri nas že kdo kazal nanj. V mislih nam je dr. H. Lietzeva »nacionálna šola«.²

Lietz je ustanovil l. 1898. svoje prvo »vzgojevališče na deželi« (nem. »Landerziehungsheim«) pri Ilsenburgu v Harzu po vzorcu nekega angleškega zavoda. Pravi, da je spoznal, »da na mnogih srednjih šolah mnogo manjka pri izobrazbi telesa, duha in volje, pri zbuditvi veselja do napravljanja in dejalnostnega nagona«. Kot glavni vzrok teh nedostatkov navaja povdarjanje razuma in dela spomina, kakor ga terjajo

¹ O Layu, o Gurlittu, o Meumannu, Wundtu in Fischerju smo že čitali v »Pop.« in v »Vedi«; o mannheimskem sistemu je predaval g. ravn. Schreiner pri »Zavezini« skupščini.

² Popolno sliko o tej šoli nam podaja Lietz sam v svojih vsakoletnih »Mitteilungen aus deutschen Land-Erziehungs-Heimen«, ki jih je izšlo dozdaj 17. Zlasti pregledno govori o svojem sistemu v l. 1911. pod naslovom »Die deutsche Nationalschule« in v 15. letu pod naslovom »Beiträge zur Schulreform« (izšlo vse v zal. R. Voigländer v Leipzig). — Prim. o tem tudi A. Herget: »Die wichtigsten Strömungen im pädag. Leben d. Gegenw. I. in II.« (A. Haase) in Lay: »Die Tatschule«, F. K.

izpiti in pa v razmerah, kjer ni zaupanja med učitelji in učenci. Njegova vzgojevališča se ne zadovoljujejo »s samim poukom, pač pa hočejo biti pravična vsemu mlademu človeku; nuditi mu vsako priložnost, da razvija zdrave zmožnosti in sile, da se pripravlja na to, da se z razumevanjem udeležuje dragocenih dobrot narave in kulture in dela kasneje z vsemi silami na njihovih obnovitvah in nadaljnjem razvoju kot čvrst ud domovine in človeštva.«

Naj nam bo dovoljeno, da opozorimo na tem mestu pri tem formuliranju, predno nadaljujemo o Lietzu, na dejstvo: ne le poučevati, pač pa — in predvsem — vzgajati mladega človeka. To smemo imenovati kvintescenco vsega gibanja »delovne šole«, in povrnili se bomo še k temu.

Pri vzgoji se naslanja Lietz na sledeče principe:¹

»1. na vzgojo k nacionalnemu mišljenju in dejanju kot samoumeven predpogoj in temelj našega življenja. Dokazuje naj se v ljubezni polni, hvaležni, vestni gojitvi domovinskih tal in dedščine prednikov; v jasnem spoznanju nevarnosti in škodljivosti sedanjosti; v radovoljnem žrtvovanju, z izpolnjevanjem našega poklica, da pomagamo pri obnovitvi naše narodnosti in pri izpolnjevanju naših domovinskih nalog.

»2. na vzgojo k socialnemu mišljenju in dejanju t. j. k razumevanju in spoštovanju do vsakega poštenega in vrlega uda nacije; k pravičnosti napram vsakemu upravičenemu stremljenju in zahtevi sorojakov; k usmiljenju napram »bližnjemu«, ki je naše pomoči potreben; k pripravljenosti, da sodelujemo pri odpravljenju ali vsaj omiljenju razrednih nasprotstev, ki trgajo naše ljudstvo ter so nevarna njegovi ednosti.

»3. na vzgojo k n ravstvenemu svetovnemu in življenjskemu naziranju, k etičnemu idealizmu; t. j. k neizpremenljivemu prepričanju, da so potrebne za prerojenje in nadaljnji razvoj narodov edino le z n ravstvenimi ideami navdušene in duševne čvrste sile značaja nesebičnih osebnosti, da mora nacionalni ideal, za katerega se bore te, končno vendarle zmagati, četudi borilci v boju izkrvave.

»4. na vzgoji k religioznemu mišljenju in dejanju, t. j. k zmožnosti in pripravljenosti, da zaupno slutimo v vsem skrivnostno upravo neke višje enote, sile in ljubezni — božanstva —, da to hrepeneče častimo ter se čutimo sami orodje te v najglobljem srcu, v naravi, v zgodovini in v svetovnih dogodkih slutene vsemogočnosti; da se smatramo za take, ki so poklicani, da sodelujejo po svoji, četudi še tako slabi moči, pri prodiranju ljubezenske volje te sile, pri ugotovitvi nebeškega kraljestva.«

¹ Iz »Die deutsche Nationalschule«.

Te štiri zahteve karakterizirajo Lietza za pripadnika R. Euckenove struje »novoidealizma«, kar omenimo le mimogrede, ker nam je bolj za praktično vzgojno stran njihovo kakor pa za utemeljitev znanstvenih struj. Vzgojno stoje Lietzevi zavodi na temelju skupnosti med učiteljem in učencem; »nesebična ljubezen« je voditeljica vsega podjetja. Že takoj v začetku pa je uvedel Lietz v svrhu izobrazbe srca in volje tudi samoupravo od strani učencev. Če še pripomnimo, da zavzema pri vzgoji in pouku materinščina prvo mesto, da se gleda predvsem na domače naravno in kulturno polje, smo pokazali pravec narodne šole pri vzgoji. Roko v roki s to gredo tudi druge uredbe. S tem, da so zavodi zunaj mesta na deželi, je že dano mnogo prilik za zdravo, pameti in naravi odgovarjajočo telesno vzgojo, ki jo pospešujejo še igre, sistematične telesne vaje in ročno delo. Zlasti poslednje je uvrstil v svoj vzgojni sistem s tolikim poudarkom, kakor še nobeden od nemških reformerjev. Pri njem se mora izuriti vsak gojenec vsaj v enem rokodelstvu. Razentega pa podpira ročno delo v veliki meri znanstveno delo, in njegovim vzgojevališčem so priklopljeni gospodarski in tehnični obrati za pridobivanje najvažnejših živil ter za narejanje mnogih uporabnih predmetov. V vse to pa gojenci nimajo le vpogleda, ampak morajo pri delu tudi sami pomagati.

Lietzevi vzgojni zavodi, kakor tudi onj mnogobrojni, ki so se izcimili iz njegovih idej, so zasebni; drugače tudi ni zaenkrat mogoče, kajti letni strošek za posameznega gojenca znaša 1200—2000 Mk. Lietz sam sicer upa, da postane vzgoja v Nemčiji splošno taka, in izdelal je za občo nacionalno šolo tudi že načrt, ki ga za danes lahko opustimo; povrnemo pa se k njemu pozneje. —

Stanje v reformah je danes tako, da so zavodi, na katerih se delajo poizkusi, izvečine zasebni, kar pomeni toliko, kakor nevezani na kake splošne razmere, pač pa se razvijajo lahko prosto v svojem tiru. Nekateri pač delujejo tudi na javnih šolah v smislu zahtev »delovne šole«. Mnogo teh poizkusov v Nemčiji in drugod nam kaže A. P a b s t v »Aus der Praxis der Arbeitsschule« — najti je teh poročil tudi drugje in še v »Potopniku« nekaj izbranih — treba pa je opozoriti, da so stopili vsi ti poizkusi na izredno polje ter se gibljejo do danes še vedno v izrednih razmerah, da jim nikakor ne moremo priznati z n a č a j a s p l o š n o s t i i n o b č n o s t i.

Niti Kerschensteinerjevemu poizkusu samemu, ki se razteza na vse ljudsko, obrtno in nadaljevalno šolstvo v Münchnu, ne more dati tega pečata. Kako se je poizkus obnesel, o tem poročila še ne govore točno; znano pa je, da ga niso obnovili še drugje, deloma že zaradi stroškov ne, kakor jih ima z njim München, deloma pa ni z dosedanjimi vzgojnimi uspehi docela zadovoljen niti Kerschensteiner sam, kajti — kakor kažejo

poročila, se je obrnilo vse bolj na zunan, kakor na znotraj, kar je bila njegova osnovna namera.

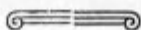
Gansberg je pač učitelj na javni šoli, pravtako tudi Lincke iz tiste vrste¹, a tudi njuno in njunih somišljenikov poizkusno delo je bolj programatično. Da je prišel Scharrelmann sam zaradi svojih vzgojnih in učnih zahtev v konflikt z učno oblastjo, je znano. Vso zadevo je sam tudi opisal v »Erlebte Pädagogik« in tam pravi značilno, da »se ne merijo tudi nobena solnca s centimetersko mero«; umaknil pa se je tudi na zasebni zavod v Ludwigshafen ob Bodenskem jezeru.

Če se vprašamo po vzrokih, zakaj se znanstveno utemeljenih novih vzgojeslovnih pridobitev še ni oprijela šola, kakor jo poznamo, in kakor si jo mislimo pod imenom »šola«, pridemo do prvega in glavnega zaključka, da pač zato, ker še ni spoznala svoje bistvene naloge, da mora svojega gojenca ne le učiti ter mu dajati pridobnin z naukom, ampak da ga mora in sicer v prvi vrstvi vzgajati, če hoče napraviti iz njega vsestransko koristnega udeleženca družbe. Tega pa ne bo dosegla niti šola, če se postavi še na tako izrazito stališče dela in samoustvarjanja, ki si pridene kot privesek še ročno delo, če se ne bo postavila tudi na stališče vzgojnih zahtev takozvane delovne šole. V najboljšem slučaju se izpremeni potem »učna šola« v »delovno šolo«, v šoli pa ostane vedno še šolnik, ki bo hotel učiti in le učiti.

Kdor je mnenja, da gre pri izpremembi učne šole v delovno šolo le zato, da bi se poslej poučevalo z delom, kar se je doslej s knjigo, da bi se moralo uvesti kot predmet v šolo ročno delo, ki naj tvori podlago vsega pouka, ta je v zmoti. Ne za metodo, za sistem gre! Ne za to, da se izpremeni učenec v delavca, t. j. dosedanji duševni delavec v tehničnega delavca, pač pa, da ostane učenec, ki pa naj se pri vsem pouku vzgaja; ki se naj v njem razvija njegova lastna osebnost v prid človeški družbi; da se zbudi v njem človek s svojimi silami, s spoštovanjem do lastne natore in do pravstvenosti v človeštvu; da postane — kratko povedano po Kerschensteinerju — značaj; ali po Foersterju: da se zbudi v gojencu junaka. Da pri teh zahtevah ne leži temelj le v pouku in predvsem v pouku, je jasno. Kakor je tudi jasno, da ne izključuje nikakršnega pouka, le da mora sloneti učna metoda na premisah, ki jih terja šola vzgajanja.

(Dalje prih.)

¹ Prim. »Iz moderne didaktike« v lan. »Pop.«.



PAVEL FLERÉ:

O BODOČI VZGOJI.

(Dalje.)

Napram prehudemu povdarjanju telesne vzgoje in njenemu pretiravanju je nastopil Fr. W. Foerster, ki je pisal o tem v dunajskem listu »Zeit« 17. in 18. oktobra 1915 pod naslovom »Kritisches zur Wehrkraftbewegung«.¹ Iz člankov posnemamo sledeče:

Glavni vzrok tendence za pretiravanje na torišču telesne vzgoje je gotovo v površnem in nepsihološkem shvatanju, da je ravno ta telesna dejavnost in to utrjevanje prava šola moškosti. Gotovo je, da pomaga telesna izobrazba, zlasti v pubertetni dobi, vzgajati mlade ljudi v trdosti napram sebi — ampak le kot podrejeno sredstvo v okviru globljega poživljenja osrednjih sil značaja; brez te poglobitve le fizičnega moškega ideala zaostaja človek v onem golo zunanjem heroizmu, ki se prav dobro sklada z globoko notranjo strahopetnostjo in slabostjo. V pravega moža dozori mladenič le z očiščenjem samopašnosti in podrejenih strasti ter s premaganjem socialne dopadljivosti. To trojno obdelovanje njegove prirojene navade ga osvajajo od treh poglavitnih virov nemoške slaboče ter pomagajo tvoriti resnično bistvo prave moškosti.

Teh treh notranjih pridobitev pa si gotovo ne prisvojimo le s telesno dejavnostjo in z utrjevanjem; pač pa je v vsej očitni in imponujoči vnanjosti športnega in vojaškega nastopa za nezrele mlade ljudi nevarnost, da zapadejo renomaži in bahanju s telesno močjo; opojnost tega zunanjega nastopa pa jim zakriva pravo nezrelost njihove moškosti, njihov nedostatek na izkušeni samostojnosti, njihovo nezmožnost, da bi postali opora drugim, njihovo pomanjkanje na čvrstosti napram nagonom — tako nastajajo potem oni nezreli, neizenačeni moški tipi, ki streme po tem, da izenačujejo povsod z zunanjo hrabrostjo svoj nedostatek na pravi moškosti. Rečeno na kratko, nič bi ne bilo škodljivejše za temeljito vzgojo značaja naše mladine in zlasti tudi za vzgojo k moškosti, kakor če bi dobila direktna telesna in tehnična obrambna vzgoja preobširen prostor sredi naše mladinske vzgoje.

Gotovo ne kratimo pravice zastopnikom vojaške izobrazbe — za vzdrževanje moderne države in vseh njenih kulturnih dobrin pa je vzgoja mladine k duhu miru in sprave še vse važnejša kakor vojaška vzgoja. Kajti tudi najdalekovidnejši državnik ne more voditi v konstitucionalno vladani državi nikake mirovne politike, če je ljudstvo le kaos vojnih strasti, in če celo omikanci niso smotreno vzgojeni za civilizirane metode v

¹ Ponatis članka je tudi v »Fr. Lehrerst.« štev. 20. in 21. I. 1915.

poravnavanju nasprotij, temveč žive v svetu predstav vojaškega samoobstanka. Prav nič ni tudi izključeno, da ne bi se pridružili mnogi resni in dalekovidni častniki tem tukaj izraženim pomislekom proti pretiravanju vojne pedagogike. Saj je vendar tudi naloga prave državljanske samovzgoje, da se gleda na lastne stanovske zadače vedno v pravem razmerju k življenski celoti, namesto da se napihuje svoje vedno kar za vseobče. Ravno duh prave discipline bo varoval častnika pred tem, da bi pretiral svojo misijo po načinu civilistov, vojno obožujočih. Ravno tisti, ki so sami doživeli, kaj je vojna, bodo najmanj za to, da bi smatrali svetovno stanje, v kakršnem je kaj takega mogoče, za zadnjo besedo kulture, tudi se ne bodo imeli za izdajalce svoje misije, če bodo predočevali njim izročeni mladini, da je za prihodnje velike naloge kulturnega sveta mirovna priprava še važnejša kakor vojna priprava, in da lahko ravno zrelejša mladina svojo moško samovzgojo in zrelost svojega značaja najboljše udejstvuje ter preizkuša v obdrževanju in vstvarjanju miru — doma, v šoli in v poklicu. Nihče ne bo čutil bolj kakor ravno vojaški mladinski vzgojitelj, mož brezbesednega heroizma, da za pravo vojno pripravo ni nič škodljivejšega kakor prezgodnje vojaško napihovanje in bahaštvo. Priznal bo, da vzgaja globoka resnost, moška disciplina in preprosta požrtvovalnost, vajena in preizkušena v konkretnih nalogah mirovnega kulturnega dela, veliko bolj h krepkemu proizvajanju neizogibnih vojnih nalog kakor pa preveč mladostnega igranja s strašno tragiko krvavih narodnostnih konfliktov.

Naša bodoča pedagogika ne sme nikdar pozabiti, da ji ni naloga vzgajati vojaški rod, pač pa može, ki morajo upravljati visoke kulturne tradicije, ter so zato poklicani, da nastopajo nasproti sili prostaštva v svetu bolj z očiščujočo močjo visokega duševnega stremljenja in versko-nravnega zgleda, kakor z eksplozivnimi snovmi.

Kdor hoče vzgajati po svetovni vojni mlado generacijo smotreno za ideal narodnostnega občestva, bo moral paziti predvsem na to, da pravilno omeji vojaško vzgojo. Gledal bo na to, da prepreči v mladi duši s amovlado vojnih instinktov, fantazij in naziranj ter zainteresira vso samovzgojo za visoko disciplino miru. Gotovo, da je neka doba, v kateri je rvanje fizična potreba, tudi je v deških pretepevanjih mnogo skrite etike — vendar pa etike, ki ji je nujno treba, da se pomalem oplemeniti in očisti ter se skrbno prilagodi vedno težjim nalogam visoko razvitega družabnega življenja. V tem oziru je naša deška pedagogika sploh zaostala, — moderni svet je docela navezan na družabnost, spravo, organizacijo, mladega človeka naše dobe pa se skoro nikjer smotreno ne navaja, da bi se izvežbal v navadah občevanja, govora, vsega samoobstanka za te kulturne potrebe. Zato pa mora stopiti v bodočih generacijah

po svetovni vojni obrambna ideja docela za sveto obljubo: Naši mrtvi naj bi padli za očiščen svet, in vsak od nas mora storiti vse, da se vzgoji sam za glasnika onega prav dovršenega viteštva, v katerem ne more želja po medsebojnem pobijanju pognati več nobenih korenin. V vseh res plemenitih tradicijah nahajamo, da je ideal »p o p o l n e g a m o ž a« vedno docela ločen od le animalnega moškega tipa ter osvetljen le z edino konsekventnim močnim idealom krščanstva.

Navodilo, pojasnjevanje in očiščevanje pojma »moški samoobstaneek« je ravno danes naši mladini prepotrebno; če so se enkrat ukoreninila taka navajanja v značaju in v vsem mišljenju, se prenašajo pozneje tudi na predstave o državnem samoobstanku.

Gotovo je z domovinskega stališča docela upravičeno, če se razširi vojaška vzgoja na mlajše starostne stopnje. Izkušnje sedanje vojne so nam pokazale, kako prav bi prišlo, če bi imeli na razpolaganje moštvo, ki bi imelo v oblasti že pri vstopu v vojaško službo elemente vojaškega gibanja. Neoporečno je tudi, da ima ta način mladinske izobrazbe mnogo prilik za vzgojo volje.

Pri presojanju vsega gibanja pa moramo razločevati vojni čas od časa po vojni. V vojnem času morajo prav res vse sile zapustiti svoja navadna pota ter skupno delovati za vojni smoter. Nasprotno pa je za čas po vojni nujna naloga, da prav temeljito premislimo r a z m e r j e v o j a š k e v z g o j e n a p r a m s k u p n i v z g o j i in napram skupnim i n t e r e s o m č l o v e š k e g a k u l t u r n e g a d e l a. Potem tudi ne smemo več vzgajati po pojmu »obrambna moč«, kakor smo si ga na hitro priredili v mrzličnosti vojnega časa in je le zunanji, pač pa moramo izhajati iz globlje »psihologije obrambne moči«, da ne zanemarimo vsled same direktne vojaške vzgoje prave p s i h e obrambnosti.

Dejstvo je, da je to obrambno gibanje že na mnogih krajih šlo preko svojih mej. Ne le pri učiteljih, pač pa tudi pri drugih zanesljivih opazovalcih iz najrazličnejših slojev slišimo docela enotno sodbo, da mlade ljudi zahteve in zbuditve novih telesno-vojaških mladinskih zvez duševno tako prevzemajo, da jim preostaje le polovična energija in pazljivost za njihove navadne delovne dolžnosti in za njihove najbližje zveze. Tako pa postane zadeva zelo resna. Kajti iz tega bi se lahko izcimil rezultat, da sicer t e h n i š k o - v o j a š k a i z o b r a z b a naše mladine zelo napreduje, da pa so m o r a l i č n i t e m e l j i o b r a m b e položeni veliko manj skrbno, kakor se je godilo to pri generaciji, ki stopa danes od zmage do zmage.

Treba je torej preprečiti, da bi se odvajala naša mladina s preveč vojaškim in športnim udejstvovanjem od temeljitosti in zvestobe pri izpolnjevanju lastnih dolžnosti. Vsa resnoba nepogojnega služenja in kategoričnega življenja dolžnosti se spozna in pridobi

lahko vendar le v šolskem delu, in mlad človek, ki je preživel to discipliniranje v polni zbranosti in v samoosvojenju, tak je tudi v resnem slučaju za brambo dežele neprimerno bolj pripravljen kakor oni, ki je odlično usposobljen za vse telesne in tehnične zahteve bojne službe, ki pa mu nedostaje ona velika *n r a v s t v e n o s t s l u Ź e n j a i n Ź r t v o v a n j a*, brez katere vendar v resnem slučaju ne uspe najprevidnejše vojno šolanje. To gotovo ni dokaz proti tehnični strani vojnega šolanja — pač pa proti nevarnim pretiranjem, ki morajo voditi do tega, da ostane premalo ne le za pravo kulturno vzgojo, ampak tudi za *p s i h o l o Ź k i t e m e l j v o j n e s p o s o b n o s t i*. Źe pred vojno se je moralo s skrbjo opazovati, kako stremi razvoj mladinskih združenj za tem, da prevzemajo čas in misli mladih ljudi tako zelo, kakor je sicer prav za vzgojo cowboyjev in divjih zapadnjakov, nikakor pa ni primerno za bodoče nositelje in pospeševalce modernih kulturnih nalog. »Resnoba, sveta, ta edina napravlja iz življenja večnost«, ta Goethejeva beseda mladini naj nam vendar kaže na najvažnejšo točko vseh vzgoj, po njej edini lahko postane deček moŹ — preveč bojnega in lovskega igranja in telesne kulture pa ovira, četudi je v daljavi tragika vojne, brezdvomno rast zbrane delovne resnobe ter pači pravo šolanje za navadno življenje dolŹnosti v prazno igranje. Kaj pa naj bo iz tega, če se pridruŹi k vsem tem priredbam, ki so Źe na tem popriŹču, Źe organizacija obrambne sile z vsemi svojimi zahtevami v času, pazljivosti in telesni moči? In zaenkrat popolnoma brez ozira na delovno vzgojo — kaj pa preostane od prostih ur Źe za rodbinsko življenje in za vse iz njega izhajajoče vplive? Kaj ni druŹina oni socialni krog, v katerem se nauči mladi človek najuspešnejše, da kroti samega sebe ter podvrŹe svojo naivno in pustolovsko osebnost resnim dolŹnostim in odgovornostim? Le dober sin postane tudi dober vojak — najintimnejši duševni temelji tovarištva, podloŹništva, čuta za dolŹnost se pridobivajo v tesno urejeni resničnosti rodbinskega življenja, ne pa v igri mladinskega združenja. In kdor zapeljuje mlade ljudi k temu, da naj v prid športa, stezosledstva in bojnih iger zanemarjajo svoje domače zveze, ta jim napravlja veliko škodo na njihovi človeško nra v s t v e n i i z o b r a z b i ter bo Źel posledice vsepovsod, kjer gre za uspehe, ki zahtevajo celega človeka z vsemi silami duha in značaja. Ne moremo dvomiti: Stremljenja obrambne moči in Źe razna druga nova mladinska podjetja se morajo čvrsto zavzeti ter postaviti v pravilnejše razmerje napram drugim vzgojnim namenom. Predvsem se mi zdi pretirana zahteva po direktnem vojaškem predšolanju, kakor se od nekaterih strani zahteva. Pretiranost tega so priznali celo vojaški strokovnjaki. Če so pripravljeni splošni telesni in nra v s t v e n i t e m e l j i obrambnosti, je pripravljajno uvajanje v glavne vojaške ročnosti primeroma preprosto. Starostna stopnja za to naj se pomakne kolikor mo-

goče visoko; iz pedagoške zahteve po koncentraciji izhaja tudi kolikor mogoče neprestana časovna nasleditev mladinskega in rekrutnega izvežbanja. Za trdno časovno združitev, za strokovno precizijo vsega vojaškega pouka in predvsem za principialno povzdigo tega šolanja nad samo vojno igranje bi bilo najboljšo, če bi bila vsa ta propedeutika vojaška zadeva. nekaka mobilizacija mladine, kakor vpoklic težke resnosti vojevanja. Dajmo tako vojni upravi, kar je njenega, tako se lahko postavimo v bran vsej obsežnejši militarizaciji mladinske oskrbi. S tako militarizacijo, to je z uvajanjem vojaškega tona, vojaških vaj in vojaške organizacije v vse mladinske združitve pa ni pogubno čkcdovana le splošna izobraževalna naloga, temveč je v nevarnosti vojaška izobrazba sama vsled preveč diletantizma, ki je poleg, in preveč motečega mešanja igre in resnobe. Kolikor se mladinska združitev peča s telesno vzgojo in športnimi smotri, naj vadi splošne podlage muskulcne zmožnosti in fizične utrditve, naj si privzame tudi čitanje zemljevidov, stavljenje mostov in druge pionirske vaje — specifično vojaško pa naj se ne druží s temi organizacijami; te naj vzgajajo v najsvobodnejših in najraznovrstnejših oblikah celega človeka — to je tudi za vojno izkustvo trdnejša podlaga, kakor da vojaška izobrazba vse absorbira in uniformira.

V tem smislu naj bi bila v vsem delu za mladino merodajna delitev funkcij; vojak naj s svojimi metodami ne sega v mladinsko gibanje kot tako, in civilni pedagog naj ne poskuša uganjati vojaške propedeutike. Edino taka delitev funkcij je lahko v vsej raznovrstnosti pedagoških nalog pravična napram mladinski dobi ter deluje uspešno proti nasprotujočemu motenju raznih vplivanj. Za socialno vzgojo mladih ljudi, naprimer, je zelo važno, da se temeljito navadijo, da so si dobri tovariši. Skozinskoz vojaška organizacija mladinskih združenj s krutim nadrejenjem mladih ljudi nad lastnimi tovariši, kjer se posnema tako rado tudi podčastniški ton, pa vpliva kvarno na izzoritev naravnih tovariških čutil v teh letih. Zrelejša mladina, pri kateri so ta socialna čustva že razvita, lahko prenaša to nadrejenje tovarišev, mlajši pa se zmedejo in otrde s tem v svojem socialnem čustvenem življenju.

Vojaški vzgojni smoter res nudi mnogo dobrih prilik, kjer se lahko vpliva na celoto razvijajočega značaja, je pa nevarnost in ovira za mnoge druge, prav dragocene strani duševnega razvoja, ki vsekakor rabijo svoj nemoteni razvojni čas. Zato nikar prezgodaj in nič pretiranj! Vse na svojem mestu in ob svojem času! Nič bi ne bilo škodljivejše kakor preveč igračkastega približevanja resnosti vojaške discipline. Prezaušno občevanje z vojaškimi oblikami, napravami in olajšavami bi pospeševalo bahavost in vsakovrstno prezgodnje delovanje in govoričenje. Težka res-

nost vse zadeve potem ne vstopi v obzorje mladine, namesto tega pa se razvije doma in v ostalem občevanju nagnenje do gotovih prostaških navad in privilegijev — kakor da bi se prikazale v duši takoj razkrojujoče tradicije vojnega rokodelstva, če je vojaška izobrazba priklopljena igralnim in razvedrilnim mladinskim združenjem, namesto da bi jo organizirala na najkrajši in najstvarnejši način vojna uprava.

Če pa se posvete ta združenja v najprostejši obliki telesnemu ojunatjenju mladine, store popolnoma dosti za vojaško izobrazbo. Pa tudi to telesno izobraževanje ne sme prerasti vseh drugih vzgojnih nalog. Ravno za državljansko vzgojo je velike važnosti, da najde telesna vzgoja svoje pravo razmerje do splošne vzgoje. Vsako prvačenje posebnih interesov, vsako nadrejevanje postranskega nad glavno je že element psihične desorganizacije ter se javlja tudi v političnem mišljenju in dejanju s težkim motenjem v različnem uvrstovanju interesov. Vsako pretiravanje v gojitvi telesnega je pa decela napačno tudi s stališča higijene; telesni blagor je veliko bolj odvisen od duševnega blagra, kakor si to mislijo materialisti; brez hrabrega svetovnega naziranja je brez vrednosti vsa moč mišic, in brez npravstvene jakosti tudi telesna jakost mladine ni zanesljiva podlaga. Zato se ne sme gojiti telesne vzgoje z materialističnega stališča; nasproti pretiravanjem gibanja obrambne moči moramo delovati s tem, da pripomoremo do veljave univerzalnejšemu pojmu državne obrambne sile:

Pravilna obrambna sila države, tojenjena sila, da držidod sebesovražnenapade, brez dvomani levnjeni oboroženi jakosti, ampak še bolj v njeni praviljubeznidomiru, tojev dosledni volji dosprave in brzdnosti, kisespojajlva v besedi in v pismu vsakega posameznega državljana in zato izžariva tudina zunajter sovražne koalicije uspešnejše prepreči, kakor more tovestrušč orožja. Moderni narodi so ta način defenzivne sile dozdale preveč zanemarjali; če se hočejo res naučiti iz svetovne vojne, da je treba le militaristično defenzivno delo še bolj stopnjevati, potem bi prišel konec evropske kulture in šele svetovnozgodovinski propad bi poučil človeštvo o strašni blaznosti izginjenja vseh kulturnih sil v obrambni moči.¹

(Dalje prih.)

¹ Glede mladinske vojne vzgoje opozarjamo »Pop.« čitatelje tudi na članek »Vojaška priprava mladine in domovinska vzgoja«, ki ga je priobčil dr. K. Tumlirz v »Naredb. listu za šolstvo v vojvodini Štajerski«. Ker je izšel spis tudi v slovenskem jeziku ter je itak slovenskemu učiteljstvu pristopnejši, ga ne ekscerpiramo na tem mestu. — Istotako prim. tudi ravnatom v štev. 4. članek »Vprašanje organizaciji mladine«.

J. BAUKART — Ljutomer:

J. RUSKIN O VREDNOSTI ČITANJA.

(Konec.)

Pravo čitanje je: paziti na vsak naglas in izraz, vživetise vselej v pisateljev položaj, uničujoč svojo lastno osebnost tako, da lahko porečemo: Tako misli pisatelj — in ne: Tako mislim jaz. — Po tej poti pridete postopoma tako daleč, da boste polagali manj važnosti na svoje: Tako mislim jaz — tudi o drugih prilikah. Opazili boste, da to, kar si sami mislite, ni stvar posebne važnosti, da niso vaše misli o gotovem predmetu morda najjasnejše in najmodrejše, ki so sploh o njem možne; vobče, ako niste izvanredni ljudje, ne morete imeti ne »misli«, ne gradiva za nje iz raznih vzrokov in ne pravice, da »mislite«, ampak le, da se potrudite naučiti se več o dejstvih. Moderna vzgoja pomenja večji del, usposobiti človeka, da misli napačno o vseh predmetih, ki se mu zde količkaj važni. Najčešče v svojem življenju nimate, (ako niste izvanredni ljudje), pravice do mnenja o zadevah, ki niso vaše lastne. Kaj vam je v potrebi storiti, vam pove tudi, kako je storiti. Ali morate urejevati hišo, ali prodajati robo, ali preorati njivo, ali pa iztrebiti jarek? Ni treba, da bi o takih opraviilih bilo dvoje nazorov; vaše zlo je, ako nimate več ko »nazor« o tem, kako jih je izvršiti. In tudi izven vašega dela je ta ali oni predmet, o katerem morate imeti le eno naziranje. Da sta hinavstvo in laž zaničevanja vredni in ju je iztrebiti povsod, kjer ju odkrijete; da sta poželjivost in prepirljivost nevarni navadi že pri otrokih in smrtni za ljudi in narode — in končno, da ljubi Bog nebes in zemlje delavne, skromne in dobre ljudi ter sovraži puhle, bahave, požrešne in zle — o teh splošnih dejstvih morate imeti le eno in sicer strogo mnenje. Kar se tiče verstev, vladanja, znanosti, umetnosti, se uverite, da v celoti ne morete vedeti ničesar; da je najboljše, kar storite, če hočete biti dobro vzgojen človek, da molčite ter se trudite, postati modrejši z vsakim dnem in razumevati nekaj več v mišljenju drugih, nakar boste spoznali, da so misli ravno najmodrejših malo več ko umerjena vprašanja. Pokažejo vam težkoče v pravi luči in vzroke neodločnosti, to je vse, kar vam vobče morejo storiti; dobro je za nje in za nas, če so resnično zmožni, pomešati godbo med naše misli ter nas obtežiti z nebeškimi dvomi.

Časih vam cele dneve ne bo mogoče, odkriti pravih namenov in naukov velikega moža. A trohica poštenega proučevanja vas usposobi, da spoznate v svojih lastnih sodbah le slučajno pridobljene predsodke, pripravljen, nemočen in zamotan plevel izvrženih misli; ne, uvideli boste celo, da je miselnisvet večine ljudi malo boljši od stepi,

zapuščen, in neprijazen, deloma nerodoviten, deloma porastel s smrdljivim trnjem in strupenim, po vetru se razširjajočim rastlinstvom slabe domišljije. In vaše prvo delo za nje in za se je, da zapalite vse ruševje ter ga spremenite v zdravo pepelišče; nato šele lahko orjete in sejete. Vse vaše resnično slovstveno delo se mora ravnati po povelju: **p r e o r j i t e s v o j o l e d i n o t e r n e s e j t e v t r n j e l**

Ko ste bili zvesto poslušali velike učitelje, da bi proniknili v njihove misli, morate stopiti še više: vživeti se v njihova srca. Kakor ste začetkoma težili za jasnim pogledom, tako morate sedaj stremiti, da končno delite z njimi njihovo pravično in mogočno strast. Strast ali čustvo. Mene ne plaši beseda, še manj pa stvar sama. Slišali ste že mnogo vzklikov zoper čustvo, ali povem vam, da to, k a r n a m n e d o s t a j e , n i m a n j č u s t v a , a m p a k v e č. Glavna razlika — znak plemenitosti — med posameznimi ljudmi, med posameznimi živalmi je gotovo večja ali manjša čustvenost. Da smo gobe, bi nam morda čustvenost ne bila primerna; da smo črvi-deževniki, v vedni nevarnosti, da nas razreže lopata na dva dela, bi nam morda tudi škodovala prevelika občutljivost. A ker smo človeška bitja, je za nas ugodna; le v toliko smo ljudje, v kolikor smo čustveni, in naša plemenitost je gotovo razmerena naši čustveni dovzetnosti.

Rekel sem, da ne more vstopiti v to veliko in jasno družbo mrtvecev nobena zla ali prostaška oseba. Kaj sem hotel z izrazom »prostaška oseba«? Kaj pomenja vam prostota? To vam je plodovit predmet premišljevanja; toda na kratko: vsebina vse prostote je v nedostatk u č u s t v e n o s t i. Navadna in nedolžna prostota je po večini neizvežbana in nerazvita okretnost telesa in duha; a v istini, prirojeni prostoti je strašna brezčutnost, ki je v svoji skrajnosti zmožna vsakojakih zločinov, brez bojzani in veselja, brez groze in usmiljenja. Topa roka in mrtvo srce, bolno nagnjenje in zakrknjena vest, to vse stori človeka prostaškega. Za vedno je prostak natančno v tem razmerju, v kolikor ni dovzet za to, kar imenujemo »takt« ali zmožnost tipa (čuta), telesnega in duševnega: tistega takta, ki ga ima med rastlinami mimoza ali nad vsemi bitji čista žena — nežnost in popolnost čustva nad razsodnostjo, voditelja in svetovalca razsodnosti same. Razsodnost določuje sicer, kar je istina, ali božanstveno čustvo človečnosti edino nam odkriva, kar je storil Bog dobro.

Prihajamo torej k velikemu zboru mrtvecev, ne da bi spoznali, kar je resnično, temveč predvsem, da občutimo, kar je dobro. Da pa z njimi čutimo, moramo biti enaki njim samim, in nobeden od nas tega ne zmore brez truda. Kakor je prava znanost urejena in uverovljena znanost — ne prva misel, ki se zbudi — tako je pravo ču-

stvo vzgojeno in izkušeno čustvo, ne prvo zbujeno čustvo. Prvo je puhlo, ponarejeno in nezvesto; ako se mu prepustite, vas zводи burno in daleko v ničemurno zasledovanje in prazno navdušenje. Ne da bi bilo to ali ono čustvo, ki ga je človeštvo zmožno, zlo samo ob sebi; zlo je le, ako ni vzgojeno. Omejenost, sebičnost in majhnost svojega čustva moramo dandanes objokovati; čustva, ki se izraža v šopkih in govorih, pojedinah in gostijah, v ponarejenih bojih nališpanih marionet. Zadesti bi bilo, da rečem »nepravičnost« svojega čustva, kajti v ničemer se ne razlikuje omikanec od prostaške osebe, kakor tudi omikan narod od druhal, bolje ko v tem, da so njegova čustva trajna in pravična ter sad natančnega naziranja in premišljevanja.

Ne vem, čemu naj kdo govori o čitanju. Treba nam je strožje vzgoje ko te, ki jo nam posreduje čitanje, a bodimo prepričani, da ne znamo čitati. Za narod v takšnem duševnem stanju je vsako čitanje nemogoče in sleherna misel velikih pisateljev neumljiva. V takem stanju smo mi (Angleži) po svojem bolnem skopuštvu. Ali dokler še je narod pripravljen, žrtvovati življenje za svojo čast (četudi smešno), za svojo ljubav (četudi sebično) in za svoje podjetje (dasi nizkotno), še ni izgubljen. To pa je le upanje, kajti instinktivni, nepremišljeni kreposti ni obstanka. Noben narod ne more živeti, ki se je pretvoril v druhal in čeravno v velikodušno. Vzgojiti moramo naša čustva ter jih navajati, da nas ne bodo nekega dne bičala s škorpionji. Predvsem pa narodu ni obstanka kot denar proizvajajoči druhal; ni mogoče, da bi nekaznovan zaničeval slovstvo, znanost, umetnost, zaničeval naravo in sočutje ter osredotočil svojo duševnost v denarjih. Te besede niso trpke in pretirane — evo vam nekaj dokazov!

Zaničujemo slovstvo! Kaj storimo mi kot narod za književnost? Koliko smo po vašem mnenju žrtvovali za knjižnice, zasebne in javne, v razmerju z našimi žrtvami za konje? Moža, ki izdaja precej denarja za knjige, zovemo knjigožera. A nikdar ne pravimo nikomur, da nori za konji, akoravno obuboža vsak dan ta ali oni zaradi konjev, in še nikdar ni nihče obubožal zaradi knjig. Ali da stopimo niže: koliko bi po vašem mnenju izkupil za vsebino vseh knjižnic, zasebnih in javnih, v našem kraljestvu v razmerju z vsebino njegovih vinskih kleti? Kako bi vplivali na slovstvo izdatki za njega, odgovarjajoči izdatkom za imenitna jedila? Potrebujemo duševne hrane tako kakor telesne in dobra knjiga je njeni neizčrpn vir; živil je v njej za življenje in za najboljšo v nas — toda kako dolgo ogleduje večina ljudi najboljšo knjigo, predno plača za njo ceno okusne morske ribe! Živel pa so možje, ki so gladovali in zmrzovali, da so si nabavili knjigo, in kojih knjižnice so bile končno cenejše od obedov večine ljudi. Za nas je dragocena stvar še dragocenejša, ako smo si jo

nabavili z delom ali s štedljivostjo; da stanejo javne knjižnice polovico troškov za javne obede, ali da je cena knjigam desetina od cene zapestnic, bi površni možje in žene zdaj in zdaj domnevali, da ima čitanje svojo vrednost kakor mastenje in blesk. Ravno cenenosť književnosti je vzrok, da pozabiti tudi moder človek na to, da je čitanja vredna knjiga i vredna nakupa. Vsaka knjiga, ki ni vredna še več, je brez vrednosti; ne koristi pa tako dolgo, dokler je ne vzljubite in spet ne vzljubite in ne zaznamujete tako, da iztaknete takoj sleherni stavek, kadar ga zaželite, kakor zagrabi vojak v orožarni potrebno orožje ali poišče gospodinja dišave v shrambi. — V knjigi je kruha, sladkega kakor med, ako ga le hočemo, in resnično siromašna je družina, ki ne more enkrat za vse življenje poravnati pekovega računa za takšne pomnoževanja zmožne hlebe. Imenujemo se bogato ljudstvo, vendar smo umazani in neumni dovolj, da listamo po tujih knjigah iz čitalnih krožkov.

Zaničujemo znanost! S tem se gotovo ne strinjate; toda vse naše znanstveno delo ni delo naroda, temveč storjeno je v nasprotstvu z njim po zasebnem trudu in denarju. Radi se okoriščamo z znanostjo, a za znanost žrtvovati je druga stvar. Od nje zahtevamo le koristi ali zabavo. V dokaz naše brezbriznosti zgodba o nakupu nekih dragocenih okamenin iz Bavarskega: okamenine so se nudile angleškemu narodu za 700 funtov šterlingov, medtem ko bi drugega kupca stalo 1000—1200 funtov. Nam so bile predrage in le profesor Owen je po težkem boju z javnostjo in odločilnimi krogi dobil zagotovilo, da plača vlada 400 funtov, sam pa mora biti porok za ostalih 300. Poleg tega znašajo naši letni izdatki za javne naprave 50 milijonov funtov.

Zaničujemo umetnost! — Imamo sicer na milje dolge umetniške zbirke, plačujemo za posamezne slike tisočake ter vzdržujemo umetniške šole in zavode, pa vse le zaradi trgovine. Domišljujete si, da se umetnosti lahko naučite kakor knjigovodstva, in da boste morali v tem slučaju voditi še več knjig.

Zaničujete nadalje naravo, t. j. vsa njena globoka in sveta čudesa. Svetišča svetá ste preustrojili v dirkališča: železnice ste zgradili do lednikov in okrog njih, mostove čez slapove in predore skozi zgodovinske skale; opustošili ste obrežja jezer in morij, napolnili ste vsako dolino s tulečim ognjem ter pokrili vsako ped zemlje s pepelom. V sleherni inozemsko mesto ste preselili med lepe stare ulice in prijetne vrtove svojo razjedajočo belo kugo novih hotelov in trgovin in vse Alpe so vam mlaji na gostilniškem vrtu, katere ste si postavili sami, da plezate in drsate po njih z vzkliki brezmejne radosti.

In končno: zaničujete sočutje ter ste dognali stvar tako daleč, da je vaša pomoč postala tako žaljiva ali tako mučna, da ubožnejšnji umre,

kakor da bi jo sprejel iz vaše roke, ali pa ste trpeli, da je ostal neomikan in neumen liki divja in nema zver, ki ne ve, kaj naj stori in kam se naj obrne. In vaše usmiljeno krščanstvo vam pomaga izvrševati te krivice, tisto dramatično krščanstvo orgelji in kora, zornic in procesij, ki ga brez strahu in slikovito pomešate med svoje igre o satanu, ki poje slavospeve zaradi akustike ter umetno ponavlja in spreminja svoj »Deo« v ponarejeni molitvi. V tem, po plinu razsvetljenem in napihnjenem krščanstvu se čutimo zmagovalce ter se bojimo, da bi se le rob naše obleke doteknil krivoverca, ki mu oporeka.

Vse te radosti in kreposti torej zaničujemo. Toda bivajo med nami ljudje, ki tega ne storé, kojih delo, moč, življenje in smrt nas živi in ki jih nikdar ne zahvaljujemo. Naše bogastvo, naša zabava in naš ponos, vse bi bilo enako nemogoče brez teh, ki jih zaničujemo ali preziramo. Redar, ki nas straži s svojim telesom; mornar na razdivjanem morju, tihi učejnjak med knjigami ali steklenicami; navadni delavec brez slave in skoro brez kruha: to so možje, ki nas živijo. Toda oni niso narod, ampak le njegova telesna in duševna sila, ki dela iz stare navade s krčevito vztrajnostjo, medtem ko jo je minilo vsako čustvo. Naša narodna želja in namen pa je zabava; naša narodna vera je predstavljenje cerkvenih obredov in razlaga uspavajočih resnic (ali laži), da bi druhal vztrajala pri delu, medtem ko se zabavamo. In potreba zabave nas prešinja kakor paleča vročica.

Ako je človek prav zaposlen, mu zraste zabava iz njegovega dela, kakor cvetje na brstečem grmu — in ako je istinito darežljiv in sočuten, mu prihajajo vsa čustva stalna, globoka in trajna ter oživljajo dušo kakor telo utrip srca. Ker pa nam nedostaja pravega posla, osredotočimo vso svojo moško silo v sleparskem kopičenju denarja, in ker nimamo resničnih čustev, se moramo igrati z našemljenimi čustvi, a ne v nedolžnosti ko deca s punčkami. Dobrosrčni smo še ter dovtetni za krepost, a le kakor otroci. O ljudstvu in njegovem mnenju še velja izrek: Ljudstvo je velik otrok.

Vzrok temu pa, da sem te resne zadeve združil z razpravo o čitanju, je sledeči: Čim več naših narodnih slabosti ali grehov odkrivam, tem bolj uvidevam, da so le posledica otroške neslovstvenosti, pomanjkanja vzgoje v najnavadnejših načinih mišljenja. Ponavljam, ni nam treba objokovati ne pregreh, ne sebičnosti in ne gluposti možgan, ampak nedosežno šolarsko brezbriznost, ki se razlikuje od prave šolarske v tem, da ji ni pomoči, ker ne pripoznava nobenega učitelja.

Podobni smo učencem na neki čudni sliki enega naših najboljših umetnikov. Slika nam predstavlja pokopališče okrog cerkve, potok, dolino in hribovje v meglenem jutru. Ne oziraje se na mrtvece, ki so se preselili v druge doline in pod drugo nebo, so postavili dečki svoje knjige na grob ter jih skušajo prevrniti s kameni. Tako se igramo tudi mi z besedami mrtvecev, ki nas žele poučevati, ter jih suvamo daleč od se s svojo nebrzdano in brezskrbno voljo. Za nas pa niso stali listi, leteči po vetru, na nagrobnem kamenu, temveč na vratih velikega mesta s spečimi kralji, ki se vzdramijo ter se sprehajajo z nami, da jih vemo poklicati po imenih. Kolikokrat dvignemo ta mramornata vrata ter šetamo med pokojem teh starih kraljev; zdaj otipamo njih obleko, zdaj se dotaknemo kron na njihovih glavah, toda vedno molčijo ter se nam zde prašni kipi, ker ne poznamo čarobnega reka, ki zbudi njihova srca. Da ga pa slišijo, takoj se dvignejo in se nam približujejo v starodavni mogočnosti, da nas ratančno ogledajo in spoznajo. In kakor padli kralji v Hadu srečavajo novodošle padle kralje ter jih vprašujejo: Ali ste tudi onemogli kakor mi in postali nam enaki? — tako nam prihajajo ti kralji naproti z vprašanjem: Ali ste postali tudi tako čistega in silnega srca kakor mi — ali ste postali nam enaki?

Silnega srca, silnih misli — velikodušen biti — to je biti v življenju velik; in v tem rasti, to je resnično napredek v življenju — v življenju samem, ne v njegovih vnanjih okraskih. — Ali se spominjate starega običaja Skitov ob smrti hišnega poglavarja? Kako so mu naredili najlepšo obleko, ga posadili na voz in ga spremljali od prijatelja do prijatelja; kako ga je vsak posadil na odlično mesto za mizo in kako so se gostili v njegovi navzočnosti? Recimo, da se vam ponuja v preprostih besedah, kakor resnično v suhih dejstvih, da lahko uživete to skitsko čast postopoma, medtem ko ste še po svojem mišljenju živi. Vzemimo, da je ponudba ta: polagoma bi umirali, vaša kri bi se ohlajala vsak dan bolj, vaše mišice bi okamenele in srce bi vam končno utripalo le kakor zarjavela skupina zaklopnic. Življenje bi vas zapustilo — ali dan za dnem bi bilo vaše telo v krasnejši obleki, vaš voz višji, vaše prsi pokrite s številnejšimi redovi in — če hočete — glava z večimi kronami. Ljudje bi se vam klanjali, strmeli in vzklikali in se gnetli okoli vas, gradili bi vam palače ter se gostili z vami za mizo vso dolgo noč. Vaša duša pa bi bila dovolj izven telesa, da bi sicer znala, kaj se godi, a bi ne čutila ničesar razen teže zlate obleke in pritiska kroninega roba. Ali bi sprejeli to ponudbo angela smrti? Ali bi jo sprejeli po vašem mnenju najglupejši med nami? — Resnično segamo za njo v nekem oziru vsi, marsikateri poln groze. Vsak jo sprejme, ki hrepeni za napredkom v življenju, ne vedoč, kaj je življenje, ki misli,

da je napredek edinole v tem, da ima vedno več konj in služabnikov, več premoženja in javne slave — ne pa več osebne duše. Le tisti napreduje v življenju, čigar srce je dan za dnem mehkejše in krito plejša, čigar um je vedno ostrejši in čigar duh stopa v »živi pokoj«. Ti so istiniti vladarji ali kralji sveta, ti sami! Vsa druga kraljestva, v kolikor so resnična, so le njihovi nasledniki in izrazi. Ali so manj, so ali gledališka kraljestva, drage igre z resničnim bleskom, namesto s ponarejenim, torej zabave narodov, ali pa sploh niso kraljestva, ampak trinoštva, torej čisti izrazi ljudske neumnosti. O njih sem se izrazil nekje takole: Vlade so ali zabave nekaterih narodov, ali bolezen drugih, oklep nekaterih in breme mnogih.

Nimam pa izraza za svoje začudenje, s katerim slišim govoriti o kraljevanju tudi misleče ljudi, kakor da so narodi osebna lastnina, da jih je lahko kupovati in prodajati ali pridobivati na drug način kakor ovce, ki naj njih meso hrani kralje in katerih volno morajo zbirati. Potemtakem bi naziv nizkotnih kraljev — ljudožrci — bil trajni in glavni naslov vseh vladarjev in razširjenje kraljevega ozemlja bi pomenjalo isto, kar naraščanje premoženja tega ali onega zasebnika. Kralji tega naziranja, četudi mogočni, niso resnični kralji svojih ljudstev, ravno tako ne, kakor niso obadi kralji konj; izseavajo in dražijo jih do besnosti, a ne vodijo jih. Oni, in njihovi dvori so jasnemu pogledu le večja vrsta močvirniških komarjev.

Napočil pa bo dan, ko bo tudi pravi kralj cenil svojo državo po njeni sili, ne po njenem obsegu. Izguba na ozemlju je brez pomena, važno pa je za kralja, ako lahko veli svojemu podaniku: Pojdi! — in ide, in drugemu: Pridi sem! — in pride. Važno je nadalje, ali sovraži ljudstvo kralja ter zanj umira, ali pa ga ljubi in zanj živi. Bolje mu je meriti državo po teh silah, ko po miljah, in širjavo ljubezni po teh stopinjah, ki tvarjajo čudovito topel in neskončen ravnik.

Morebiti pa ne znajo. Kako naj določijo razliko med silo tistega moža, ki dela in poučuje ter je prvi v kraljestvu sveta in nebes, ter onega, ki ne stori ničesar, ker le uživa, in čigar najpopolnejša moč je moč molja in rjé? Čudno je misliti, kako zbirajo kralji-molji zaklade za molje, da gromadijo kralji-rjé, ki so narodnim silam to, kar rjá orožju, zaklade-rjó in kralji-roparji zaklade za roparje. A koliko kraljev je kedaj kopičilo zaklade, ki bi ne potrebovali stražnikov ter bili tem večji, čim več bi jih posetilo tatov! Troje vrst kraljev je dozda nabiralo zaklade treh vrst: vezane obleke, da razpadejo; šleme in meče, da zarjavé, ter dragulje in zlato, da se raztrosijo. Vzemimo pa slučaj, da vstane četrti rod kraljev, ki je čital v starem rokopisu, da je še četrta vrsta zakladov, s katero se ne more meriti ne drago kamenje, ne zlato, ki ji v čistem zlatu ni cene. Najkrasnejša tka-

nina iz Atenine delavnice; orožje, kovano v božanstvenem ognju Vulkanovem; zlato iz krvavega srca solnca — temnobojna tkanina — nepremagljivo orožje — tekoče zlato — trije angeli vodstva, truda in mišljenja še nas vedno kličejo in čakajo pri vratih, da nas spremljajo s svojo krilato silo in varujejo z nezmotljivimi očmi na stezah, ki jih ne pozna nobena ptica in jih ni videlo jastrebovo oko! Recimo, da vstanejo nekoč kralji, ki so slišali in verjeli te besede ter prinašajo svojim narodom č e t r t i z a k l a d — m o d r o s t i.

Kakšno presenetljivo podjetje bi to bilo! Kako nepojmljivo z ozirom na stanje naše sodobne narodne modrosti; da d v i g n e m o s v o j e g a k m e t a d o t e g a, da se v a d i s k n j i g o namesto z bajonetom — da organiziramo in vežbamo ter vzdržujemo gmotno in z dobrim glavnim vodstvom a r m a d e m i s l e c e v namesto suličarjev — da nahaja ljudstvo z a b a v e v č i t a l n i c a h kakor na streliščih ter daruje d o b i t k e z a k r a s e n s t r e l v d e j s t v o tako, kakor za kroglo v črno! Kakšen nesmisel se nam zdi, čeravno v besedah krasen, da bi bogastvo vseh omikanih narodov podpiralo nekoč slovstvo kakor sedaj vojno!

Države si povzročajo med seboj letno za milijone in milijone strahu. Vzemimo, da se pobotajo ter proizvajajo namesto strahu za milijone znanstva in vsak narod daruje letno te milijone, da ustanovi knjižnice, umetniške zbirke, muzeje in vrtove in mirodvore. Ne oziraje se na to, upam, da se ustanovi sčasoma v slehernem važnejšem kraju vladna ali narodna knjižnica s kraljevsko zbirko knjig: iste knjige v vsaki knjižnici, izbrane in najboljše vseh vrst, kar najboljše prirejene, tiskane na listih primerne velikosti in širokih robov ter razdeljene v priročne zvezke, lahke, lepe in močne in skozinsko vzorne vezave; te velike knjižnice bodo dostopne vsem snažnim in rednim ljudem vsako uro dneva in večera; strogi zakoni pa bodo skrbeli za snago in mir.

Razvijal bi lahko še načrte za umetniške zbirke, za prirodoslovne muzeje in marsikatero dragoceno in po mojem mnenju potrebno napravo; nameravam pa najlažje in najpotrebnejše, namreč poizkusiti važno zdravilo za to, kar imenujemo našo ustavo, ki je postala v zadnjem času vodična, trpi strašno žejo in glad ter kopni po zdravejši hrani. Preklicali so ji njene jedrnate zakone; poizkusite, ali vam ni mogoče, ustanoviti za njo nove jedrnate zakone, zamešene v boljši kruh — v kruh iz starega čarobnega zrnja Arabcev, iz sezama, ki odpira vrata ne do roparskih, temveč do k r a l j e v s k i h z a k l a d o v.



DR. IVAN LAH:

PATER HIPOLIT IN NJEGOV „ORBIS PICTUS“.

(Dalje.)

Iquis	Das Feuer	Ogyn.
Iquis ardet, (urit) et cremat.	Das Feuer brennet und verbrennet.	Ogyn gori pezhe inu shge,
Ejus fenitilla ope chalybis é filice (pyrite) elisa	Dessen Funke mit Hilff des Stahls aus dem Feuerstein geschlagen	Kateriga ifkra s pomo-zhjo tiga jekla is ognjenika iskrefsana
et in fuscitabulo a fomite exepa fulphuratum et inde	und in Feuerzeug vom Zunder aufgefangen den Schwefelfaden und damit anzündet	inu v' krešili od zuntra vlovlena to shveplenico inu s'to to
candelam vel lignum accendit	die Liechtkertze oder das Holz	fvejzho ali ta lejfs sashge
et flammam excitat, vel incendium, quod edificia corripit.	und eine Flamme erregt oder eine Feuersbrunst, welche die Häuser ergreift.	inu en plamen-obudi, ali enu pogorenje, kateri le hiše sapopade
Fumus ascendit inde	Der Rauch steigt davon auf,	dim od tiga gori vftaja,
qui adhaereus comina	welcher hangend am Camini	kateri viševzh na dim-niku
abit in fuliginem	(Schorstein) wird zu Ruß.	še špreoberne v fajje.
Ex torre (ligno ardente) fit titio	Aus dem Brand (brennenden Holz) wird ein Löschbrand	is gorezhe glovnie (ali gorezhiga polenja) rata mertva glovnia
(lignum exstinctum.)	(ein ausgeloschen Holz.)	ali vgašnen lejfs.
Ex prima (candente partikulā torris) fit carbo.	Aus der Glutkohle (dem glühenden Stück Brands) wird eine verloschene Kohle	is šerjavize rata voglje.
Tandem, quod remanet	Endlich, was überbleibet,	K sadnimu, kar zhes of-tane,
est cinis et favilla (ardens cinis)	ist Asche und Loderasche (glimmende Asche).	je pepel inu pezhaviza ali gorak pepel.
Aer	Die Luft	Luft.
Aura spirat leniter, ventus flat valde, procellba sternit aros.	Die Luft wehet sanft, Der Wind bläset starck, Der Sturmwind reisset	Vejterz pahla mehkú, vejter piha možnú, vihar tu drevje okuli

	die Bäume nieder.	mezhe ali doli podera.
Turbo se agit in gyrum.	Der Wirbelwind drehet sich im Kreisß.	Viharni vejter ali pifs fe okrog verti.
Ventus subterraneus	Der Wind unter der Erden	vejter pod semljo obudi en potrefs,
excitat terraemotum, terrae-motus facit labes (ruinas).	erreget ein Erdbeben. Das Erdbeben macht Erdfälle.	ta potrefs pak ftury prepóde inu na kup padanje.
	Aqua	Voda.
Aqua scatete fonte, defluit in torrente, manat in rivo, ftat in ftagno, fluit in flumine, gyratur in vortice, facit palludes.	Das Wasser	
	Das Wasser entspringet aus der Brunnenquell, fiiest herab im Gießbach	Voda isvjera is ftudenza, fe doli ftejka v'en derezi potok ali v'flufnizo
	rinnet im Bach,	tezhe v'potoku ali v'ftrugi
	stehet im See (oder Weyer)	ftoji v jeseri ali v'veyerji
	fliesset im Strom,	tezhe v'reki ali v tekozhi vodi,
	drehet sich im Wirbel,	fe verti v'karnizi ali vertulki,
facit ripas, mare facit littora	machet Sümpfe (Morast). Der Fluß hat Ufere, Das Meer machet Gestade.	della musgartnize, voda jima brejge. murje fturi brodé
finus, promontoria	Meerbusen, Vorgebirge	morfke okotzhine, preogurje,
infulas, peninfulas, ifthmos, freta	Insuln (Eylande) Halbinsuln Erd-ängen Mee-ängen (Sund)	ottoke, polottoke, semlje tefsnine, morfke tefsnobe
te habet scopulos.	und hat Steinklippen.	inu jima pezhovje inu ikale.
	Nubes	Oblaki
Ex aqua ascendit vapor.	Aus dem Wasser steigt auf der Dampf,	S'vode vltaja gori fopariza
Inde fit nubes et prope terram nebula.	Daraus wird eine Wolke, und nahe an der Erden ein Nebel.	s'te rata en oblak inu blisu semlje ena meglia,
E nube stillat (defluit guttatim) pluvia et imber,	Aus der Wolke tröpflet (fließt herunter tropfweis) der Regen und Platzregen	s'oblaka kaple doli ali rofsi po kapelzah ta desh inu ploha ali nagel desh,

quae gelata grando	welcher gefrohren ein Hagel,	kateri smarsen ena tozha
femigelata nix	halb gefroren ein Schnee,	na pol smarsen en fnejg
ralefacta rubigo est.	erhitzt ein Meelthau ist.	ogrejen arja ali posheg, ofmod`je.
In pluviosa nube,	In einer Regenwolke,	V enim deshevnim obla- ki,
quae Soli opposita,	welche der Sonnen ge- genüber gesetzt,	kateri fonzi spruti poštau- len,
apparet iris.	erscheinet der Regenbo- gen.	fe iskashie ta mauriza,
Gutta in aquam incidens	Ein Tropf ins Wasser fal- lend	na kapla ali fraga v'udo padezha
facit bullam,	machet eine Wasserblase,	fturi en vodeni mihurz,
multae bullae faciunt	viel Blasen machen ei- nen Schaum.	mnogu mihurzov fture eno pejno.
Aqua congelata fit glacies	Gefrohren Wasser wird Eiß,	Smarslena voda rata led.
ros congelatus dicitur	gefrohrner Thau wird ge- nennet ein Reif.	Smarslena rosa se jime- nuje ilana.
Ex sulphureo vapore	Aus schweflichten Dampf	is shveplene foparize
fit tonitrus,	entstehet der Donner,	poštane ta grum,
quod e nube erumpeus	welcher aus der Wolke brechend	kateri s'oblaka prederozh
cum fulgure tonat	mit einem Blitz donnert	s'enim blifkam garmi
et fulminat.	und wetterstrahlet.	inu trejika.

Terra

Super terra sunt
alti montes,
profundae valles,
elevati colles,
cavae speluncae,
plani campi,
opacae sylvae.

Die Erde

Auf der Erden sind
hohe Berge,
tieffe Thäler,
erhabne Hügel,
hole Klüffte (Höle)
ebne Felder,
schattichte Wälder.

Semlja

Na sevlji so
vifoke gore ali hribji,
globoke doline,
povsdigneni grizhi, hribzi
votle jame ali votline,
ravnu pole aii ravnize
fenzhni gosdi ali borfihti.

Terrae-Foetus,

Pratum fert gramina
cum floribus et herbis,
defecta quae foenum fi-
unt.

Erggewächse.

Die Wiese trägt Gras
mit Blumen u. Kräutern,
welch abgehauen Heu
werden.

Semlje rastovje.

Snoshet nolsi travo
s'roshami inu selifzhami,
katere pokofhene feynu
ratajo,

Avrum fert fruges et ole- ra.	Das gepflügte Feld bringt Geträid und Ge- wächse.	tu preoranu pole perne- fse shitu inu fozhivje,
In fylvis proveniunt fungi, fraga. myrtilli etc.	In den Wäldern kommen die Erdschwämme, die Erdbeere, die Heydelbe- ere u. dg.	v borshtih naprej pridejo te gobe, jagode inu bo- rovnize etc.
Sub terra nascuntur metalla, lapides mineralia.	Unter der Erden wach- sen die Metalle (Ertze) die Steine, die Mineralien (Erdsäfte)	pod semljo rasejo te rude, ti kameni in u mineralie ali semlje svoki.

Metalla

Die Metalle

Rude.

Plumbum est molle et grave,	Das Bley ist weich und schwer,	Svinez je mehak inu te- shak,
ferrum est durum et durior chalybs,	das Eisen ist hart, und noch härter der Stahl.	shelejsu je terdü, in u lne terdejhi tu jeklu,
Faciunt e stanno cantha- ros,	Sie machen aus Zinn die Kannen,	oni delajo s'kofsitarja kangle,
en cupro ahea,	aus Kupffer die Kessel,	s'kufra te kotle,
ex arichalco candelabra,	aus Messing die Leuchter	s'melsinga te lvejznike,
tex argento haleros,	aus Silber die Thaler,	is srebra tholerje
Philippeos et aureos im- periales,	Philippsthaler und Gul- denthaler,	in u slate krone,
ex auro scutatos (ducatos) et folidos aureos.	aus Gold die Ducaten und Goldgulden.	is slata ardezhe slate,

Argentum vivum liquet semper et corrodit metalla.	Das Quecksilber fließt immerzu und durchfrist die Metal- le.	shivu lrebru je tekozhe in u prejeida te rude.
---	---	---

Lapides

Steine

Kameni

Arena et sabulum est comminutus lapis, Saxum est pars petrae (cantis).	Der Sand und Ri eß ist ein zerriebner Stein. Der Stein ist ein Stuck eines Felsen.	Ta drobni pejšek inu debeli pejšek je en resdroblen kamen, Ta kamen je en kofs ene lk ale
---	---	---

Cos, flex marmor etc.	Der Wetzstein, der Kieselstein, der Marmelstein etc	ofla, kremen inu marbel
sunt obscuri lapides.	sind dunkle Steine.	lo temni kameni.
Magnes attrahit ferrum.	Der Magnet ziehet an sich das Eisen.	Magnet nafe vlejzhe shelejsu.
Gemmae sunt pellucidi lapilli:	Die Edelgesteine sind liechte Steine:	Shlahetni kameni lo svi-tli kamenzi:
ut candidus adamas,	als der weisse Diamant,	kakor ta bejli djemont,
rubeus rubinus,	der rothe Rubin,	ta ardezhi rubin,
coerulea sapphirus,	der blaue Saffir,	ta plavi saffir,
viridis smaragdus,	der grüne Schmaragd,	ta seleni shmaragd,
lutea hyacinthus etc.	der gelbe Hyacinth etc	ta gjeli hyacinth etc.*)
Margaritae et mōnes crefcunt in conchis.	Die kleinen Perlen und die großen Perlen wachsen in Museheln.	majheni inu veliki perlni rasejo v morskih**) lupinah v muhelnah.
Corallia in marinis arbutculis.	Die Corallen auf Meerbäumlein.	Coralde na morskih drevzah
Succinum colligitur ad mare	Der Agdstein wird gesammelt an dem Meer	agath ali agftan se pobera per murju
praecipue in Boruffia.	sonderlich in Preussen.	lulebnu v'prufsi.
Vitrum est simile crystallo.	Das Glas ist gleich dem Crystall.	glashovina je enaka krifhtaldi.

Arbor

Der Baum

Drivu

E femine procrefcit planta,	Aus dem Samen wächst hervor die Pflanze.	Is fejmena srafe mladiza fajeniza,
planta abit in fruticem,	Die Pflanze wird zu einem Strauch.	mladiza rata k fhibi k germi,
frutex abit in arborem,	Der Strauch wird zu einem Baum.	fhiba rata k enimu drivisu,
arbor sustentatur a radice.	Der Baum wird erhalten von der Wurzel.	drivu je gori dershanu od korenine,
E radice surgit stirps (itemma).	Aus der Wurzel steigt übersich der Stamm	s'korenine vftaja na kvifhku tu deblu,
Stirps dividit se in ramos et frondes,	Der Stamm theilet sich in die Äste und grüne Zweige,	deblu se razdeliva v odralikie inu selene vejze,

* Izpuščeno: et micant si angulati sunt, und glänzen (spielen) wann sie eckicht sind; kar se nahaja v izdaji iz I, 1686,

** morskih in morskih kaže nedoslednost v pisanju, ki se pogosto ponavlja. Tu in tam je f popravljn v s in narobe in sicer z drugim črnilom, kar kaže na poznejše popraviljanje.

qui fiunt ex foliis.	welche werden aus den katere poftanejo is lyt- Blättern (aus dem Laub)	ja ali perja,
Calumen est in fummo.	Der Gipfel ist zu oberst.	verh je nar osgoraj.
Truncus adhaeret radici- bus.	Der Stock hangt an den Wurzeln.	Shtor fe dershi per kore- rinah.
Candex est defectus	Der Glotz ist ein abge- hauener	Shtempel je enu odseka- nu deblu
ftipes sine ramis et habet corticem et librum pulпам et medullam.	Stamm ohne Äste und hat eine Rinde und Bast, das Holz und den Kern.	bres odrafkou inu jima eno fhkorjo inu lubje, ta lejjs inu ta zhverfh ali fter- shen.
Vifcum aduaficitur ra- mis, qui etiam gummi resinam, picem etc exfundant.	Der Mistel (Vogelleim) wächst zu den Ästen, welche auch das Gummi Hartz, Pech u. dg. ausschwitzen.	Tizhji lim rafe per od- rafkkih, kateri tudi to gummo pilpoh, imolo etc vun pote.

(Dalje prih.)



IZ ŠOLSKEGA DELA.

UPORABA ŠOLARSKIH KNJIŽNIC IN ŠE NEKAJ.

(Konec)

Št.	Naslov	Pisatelj oziroma pesnik	I		V		I		V	
			I	V	I	V	I	V		
1	Zvonček	Urednik E. Gangl	1	1	1	1				
2	Pisanice	O. Zupančič	1	1						
3	Srce	Ed de Amicis	1	1						itd.
4		itd.								40 krat

In zdaj še nekaj, čeprav se bo morda zdela sledeča razprava nekaterim premalo aktualna za sedanji čas vojne, vendar mislim, da ostanejo pedagoška vprašanja vedno pereča, četudi niso v neposredni zvezi z dnevnimi dogodki. Razentega s emi zdi, da imam dovolj povoda k temu

članku, čeravno se je v zadnjih letih ponovno pisalo o mladinskih knjižnicah. Pisalo se je in naglašalo se je več ali manj vsebine mladinskih spisov.

Kolikor sem stvar zasledovala, sem zadela pri tem ob dve struji. Eno, ki trdi, da naj bode mladinsko čtivo povzeto iz otroškega življenja, ker otrok to najbolje razume, ali pa naj bode bajno in čudovito, da se naslaja otrokova fantazija in dobi prost in drzen polet. Drugi zopet so mnenja, naj čita otrok iz življenja odraslih, ker mu kot bodočemu možu in ženi ugajajo vzori in zgledi. Vselej, kadar sem čitala katero izmed teh sodb, mi je manjkala druga in narobe. Kot otrok sem čitala z zanimanjem oboje in isto opazujem sedaj pri drugih otrokih.

V vsakem oziru želi človek izpremembe, tako tudi v čtivu. Le opazujmo otroka, ki smo mu zaporedoma dali čitati bajke in otroške t. j. iz otroškega življenja vzete povesti, kako rad bo zopet posegel po knjigi, kjer se odigrava življenje odraslih. Istotako pa tudi mi odrasli radi preberemo kako pravljico ali otroško povest, če nam pride pod roke, in se zabavamo, če je le zanimiva. Pa zanimiva stran se ravno pri otroških povestih najmanj zadene, ker se navadno preveč kopičijo vsakdanje govorice otrok in odraslih. Otrok hoče dejanja in dogodkov, hoče v povesti res nekaj novega doživeti, ne pa kar se dogaja v življenju neštetokrat z malimi izpremembami na isti način.

Tudi se mi zdi, da se v spisih za otroke vse preveč opisuje in to s tropo besed, vsako težjo kot drugo. Vse, kar učinkuje na nas in se nam zdi zvišeno in veličastno, hočemo povelečevati tudi napram otroku in napopičimo otroškemu duhu nedostopnih pojmov, da slednjič zasmotreni učinek popolnoma izostane. To otroka muči, ali pa kakor navadno, otrok take odstavke površno prebere in išče dalje nit dejanja. Manje takih poetičnih poletov in v lažji besedi, pa bi čital z zanimanjem in želel še več. Toda ta želja mora vedno zopet ostati želja, sicer stvar na vrednosti izgubi.

Ni moj namen dalje razpravljati o vsebini mladinskih spisov, pač pa bi rada z lastnega stališča osvetila pomen in uporabo šolarskih knjižnic.

Prvo dejstvo, ki me silí, da ga označim, je, da se knjižnicam ne priznava vrednosti in ne ceni njih pomen v isti meri, ki jim gre. Je še zakopan zaklad, ki ga moramo učitelji dvigniti in podati otrokom, da se z njim obogate za življenje. Da bi nam knjižnice res lahko koristile, ako bi jih uporabljali v pravem smislu in celem obsegu, nam kaže deloma izkušnja, da se izmed otrok, ki živijo v sličnih okolščinah, isti, ki radi čitajo, navadno duševno hitreje razvijajo in dobijo nekako svestno in gibčno sodbo o stvareh v življenju in da so čustveno bolj razboriti. Taki otroci tudi po šolski dobi radi prebirajo knjige in izvedo iz njih med drugim marsikaj dobrega in koristnega. Da to tudi uporabljajo, se je ta ali oni čitatelj že lahko pre-

pričal. Smelo rečem, da je to čtivo eno izmed sredstev, ki vsestransko vpliva na človeka in privabi na dan speče sile.

Pa mi kdo poreče, češ, da nasprotno že od narave nadarjeni ljudje radi čitajo, kar mu pritrdim, vendar če mislimo na naše znance, bomo zadeli na takšne, ki niso od vsega začetka nadarjeni in vendar so si potem čitanja prilastili nekako duševno in čustveno inteligenco. Le v malo slučajih žive ljudje v tako ugodnih odnošajih, da si brez čitanja, samo potem vsakdanjih izkušenj v poklicu ali v občevanju z drugimi izobraženci pridobe nadnavadno stopnjo inteligence. Pri tem pa dostikrat zaostaja čustvena stran.

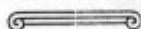
Toda v vzgojnih ciljih se ne smemo nikoli ozirati na posameznika, temveč na razmere, ki vladajo v masi. In da postane ta deležna dobitka, ki ga nudi čitanje, se jo mora za to pridobiti in vzgojiti. — Pa nimamo knjig! — To je seveda pogoj, ki se ga mora v prvi vrsti lokalno rešiti. Da mi Slovenci na splošno nimamo dosti primerne in privlačne čtiva, je tudi istina. Temu odpomore prevajanje, kar gotovo ni greh.

Dobro bi bilo, ko bi se na Slovenskem zasnoval trajni odsek v smislu Šolske Matice, ki bi si stavil zadačo, izdajati letno vsaj po dve domači in dve prevedeni mladinski knjigi.¹

S čitanjem tujih knjig gotovo bolj ne pokvarjamo narodove individualnosti, ker bo ta povsod polagoma izginila, najprej pa pri nas. Kultura bode postala v dalekoglednem času splošna in se ne bo razlikovala. Nje višek samo bo odvisen neposredno od premožnosti naroda.

Nadalje pa naj bi se šolska vodstva zavezala knjige odjemavati, in sicer tako, da bi se udnina šolske knjižnice plačevala naprej. Tako bi tudi cena knjig ne bila tako visoka.

Regina Gobec.



KAKO NAJ POUK ZBUJA SAMOSTOJNOST.

(Dalje.)

N a š a h i š a (s o b a).

1. V naši hiši so okna, vrata, peč, miza, klopi in stoli. V naši hiši pa je tudi omara. Mi imamo uro. Mi pa špeglo. Mi pa kišto za kruh pa špampet. Pri nas pa je peč in ognjišče, pa šavre in sklednik.

2. Peč naredi zidar, mizo mizar; uro so pa kupili, križ tudi — — —

¹ Ali pa v okviru S. Š. M., kakor ima slično »Hrv. ped.-knj. društvo«? — Z željo, da bi ta glas vpajočega v puščavi že vendar bil enkrat uslišan, je priobčena ta razprava.

3. Zakaj imamo hišo? Da smo pod streho, kadar je dež. Da nas ne zebe, kadar je zunaj mraz. Da notri spimo na špampeti. Da notri jemo.

4. Kaj delamo v sobi?

Pometamo. Belimo. Jaz pišem na tablico. Kadar je zunaj mrzlo, se v hiši »motimo«. Koruzo luščimo. Oče časih notri tešejo. Moj oče pa črevlje šivajo. Moj pa kola delajo. Mati kuhajo pa za svinje pripravljajo.

5. Kdaj je v hiši veselo?

O Božiču napletemo drevo pa table in križ. O fašinku tudi, takrat pridejo maškarce pa plešejo, pa larfe imajo. Kadar koruzo luščimo, je tudi veselo, takrat popevamo, pa po bilinji se mečemo.

6. Kdaj je v hiši žalostno?

Kadar imajo mrliča. Pri nas je Jožek umrl, pa je bilo vse tak tiho, pa vsi smo se jokali. Francek pa, ki je še majhen, ni verjel, da je umrl, pa ga je šel na špampet pod »plahto« (rjuho) iskat.

Kadar gre kdo od hiše služiti. Ali pa kadar gre k soldatom. Ali pa kadar gre v »kajho«!

N a š h l e v.

V našem hlevu je kobila, žrebe, dve kravi in tele. V našem hlevu je tudi komat in »gajžla«. Pri nas so telege. Mi imamo na tleh cement, da zajka luknje ne pregrize. Pri nas imamo žleb. Jasli so tudi v hlevu. Naš junček ima jasli in »lojtre«. Mi imamo tudi »štriglo« (čohalo) v hlevu. Klopca je tudi, kadar gredo podojit. Pri nas imamo listje za steljo. Pri nas pa drva v hlevu hranijo. V našem hlevu je postelja. Jaz pa Franc pa Jože zmerom v hlevu spimo.

Hlev se mora pometati in kidati. Jaz vsak dan zjutraj nasteljem. Krmo se mora dajati. Krave se podojijo. Jaz sem pa že konja štriglal. Jaz pa kravo. Prašičem se mora skuhati.

K r a v a.

Naša je bela, (rdeča, siva, lisasta, —). Krava ima dlako. Krava ima roge. Se pase. Je krmo, pa tudi šil, pa tisto ne velja dosti. Vendar se ji da jesti. Mora se napajati. Časih leži in prežveka. Ima tele. Ima dolg rep, da si z njim muhe zapodi. Ima roge. Krava ima mleko. Ima vime. Krava vozi. Krava se kida in štrigla. Kadar jo uprežejo, ji privežejo vojke na roge. Pri nas ima telege. Telege so časih ravne, časih so zgoraj zakrivljene. Za rog ji privežejo forželj. Časih si rog odbije. Rog si denejo za pas, pa brus noter, ali pa klobase delajo tako, da skoz njega meso potisnejo v čreva. Če se pa črevo preveč napihne, pa počti.

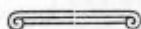
F u r e ž (koline).

Prasico vzamejo iz hleva, potem zakoljejo. Naša prasica se ni dala iz hleva, oče so jo za ušesa vun vlekli. Potem jo nesejo v hišo. Naša Neža

se je tako bala, ko so jo not prinesli, pa je kričala: Nič boj, nič boj! Razvežejo jo. Kožo dol potegnajo. Jaz sem jo za noge držal, ko so kožo dol vlekli. Čreva operejo z vročo vodo. Špeh dol vzamejo, potlej pa zrežejo in scvrejo. S kože ščetine dol vzamejo. Namažejo jo s kolofonom, da dol gre. Špeh in meso je treba osoliti. Jaz sem hodil po špeh in po kolofon, ko smo doma klali. Kri vjamejo (prestrežejo) v skledo. Jaz sem skledo držala, pa je tako »špricala« kri, da sem bila vsa krvava. Cenek se je pa tako bal. Kri se strdi. Potlej pa kupijo kaše v štacuni, pa jo skuhajo, pa kri nanjo vlijejo, potlej pa klobase naredijo. Meni so dali oče nož, pa sem špeh rezal, pa sem se v prst vrezal. Glavo dol odsekajo. Noge odrežejo. Mehur ven vzamejo pa ga posušijo, potlej pa oče tobak notri hranijo. Meso zfežejo, pa denejo skozi rog notri v čreva, potlej pa z nitko skup zavežejo. K nam pridejo stric pomagat. Pri nas smo imeli furež, ko sem iz šole domov prišel, sem pa jedel župo in meso. Jaz sem pa klobase jedel. Klobase denejo v dim, pa meso tudi. Pečenko denejo v pečico, pa še »gvirc« notri denejo, pa spečejo.

Ana Pfeifer.

(Dalje prih.)



SLOVSTVO.

A. OCENE.

Računica za meščanske šole II. del. Spisal France Hauptmann, profesor na c. kr. učiteljišču v Gradcu v pok. Drugi, predelani natisk. Dunaj, 1915. C. kr. zaloga šol. knjig. Cena 1 K.

Profesor Hauptmann je že pred leti sestavil tridelno računico za slovenske meščanske šole. Ko je bil pa po načrtu z dne 15. julija 1907. l. deloma izpremenjen in preustrojen pouk na meščanskih šolah, so hiteli pisatelji in založniki, da čimprej prilagodijo besedilo svojih izdaj zahtevam novega učnega načrta.

Pouk na meščanski šoli je urejen tako, da služi potrebam vsakdanjega življenja. Med knjigami, ki se v njih najbolj zrcali taka ureditev, so računice na prvem mestu. Zato se mi zdi potrebno, da podam čitatelju predvsem kratko očrtano vsebino prej navedene računice.

Na prvem mestu je posvetil pisatelj lepo število nalog ponavljanju. Vsak učitelj ve, da so učenci prve dni v pričetku leta kakor bi ne bili nikoli videli šole od znotraj. Njih misli so še vse tam zunaj na polju, v gozdu, pri igri. Ko bi človek kar pričel govoriti o novih vprašanjih, bi ga učenci ne razumeli. Izgubljen bi bil čas in izgubljeno delo. Zato je potrebno ponavljanje, ki dokaže učencu, da pravzaprav že od lani nekaj ve.

Drugi oddelek obravnava razmerja in sorazmerja. Tu pogrešam večjega števila nalog o sklepnem računanju, kakršne so n. pr. v Mečnikovih računicah. Za vajo v ustnem računanju so take naloge neprecenljive vrednosti.

Želel bi, da bi bilo obravnavanje kvadrata in kvadratnega korena, ki je na tretjem mestu, takoj za ponavljalnimi nalogami. To pa zato, ker obravnavamo kva-

drat v drugem razredu takoj izpočetka leta tudi v geometriji. Ker pa učitelj v tem pogledu vobče ni vezan na razporedbe v knjigi, je pomoč prav lahka.

V sledečem oddelku obravnava pisatelj odstotni račun. Ugajami, da so pojasnjeni in ugotovljeni pojmi »od sto«, »nad sto« in »pod sto« takoj izpočetka pred občnimi nalogami. S tem je doseženo, da učenec ob razreševanju občnih odstotnih nalog misli, ne pa da bi tjaven dan sklepal n. pr.: To moram računati od sto, ker je baš tu gori razvito pravilo računa od sto!

Zelo raznovrstna je vsebina petega oddelka. Tu so naloge o t a r i, n a m e č k u in p r i b o l j š k u. Učenec izve, kaj je r a b a t, d i s k o n t, o p r a v n i n a in m e š e t a r i n a. Jako važni so tudi računi o z a v a r o v a l n i n i i. t. d. Za učenca, ki hoče biti v prihodnjem življenju dober prekupec, trgovec in sploh dober gospodar, imajo taki računi veliko vrednost.

Prav tisto velja o o b r e s t n e m r a č u n u, ki je vsestransko in skrbno obravnavan v sledečem oddelku. Spoznavanje denarne vrednosti in plodonosnega obratovanja vsake, tudi majhne glavnice je učencem prepotrebno. Le tako more učitelj vzgojiti narod, ki bo cenil vrednost posesti, ki bo hranil in ki se bo ob štedljivosti vzpenjal do vsevišjega gospodarskega razvitka.

V sedmem oddelku je obravnavan d i s k o n t n i r a č u n, ki je že deloma omenjen med trgovskimi računi v petem oddelku.

Končno imamo v osmem oddelku račune, ki so deloma važni za življenje, deloma veliko vredni kot računsko vaja. Tu imamo r a z d e l n e r a č u n e, p o v p r e č n e, a l i g a c i j s k e in r o k o v n e r a č u n e.

Učitelj, ki je bil z učenci vredtoli priden, da je pred koncem leta predelal ogromno snov, ki je nagrmadena v naštetih oddelkih, ima konci knjige v devetem oddelku še dolgo vrsto p o n a v l j a l n i h n a l o g. Razdelitev teh nalog v posamezne skupine izpričuje, da je pisatelj učitelj, ki se je s šolskim poukom vred razvijal vse do danes. »Na trgu«, »pri obrtniku«, »na kmetih«, »pri gospodarju«, »v hranilnici«, »na pošti«, »človeška hrana«, »alkoholne pijače« — tako in podobno se glasijo posamezni naslovi.

Knjiga ima ob koncu dodatek, ki je v njem pregled avstrijskega denarja, pa tudi veljave najvažnejših tujih držav.

Ko poročam o vsebini knjige, bi moral pravzaprav natančneje govoriti o vsebini nalog. A to bi bilo veliko delo. Zakaj v nalogah ni le računsko snov, ki ne da oddiha ne učitelju ne učencu. V nalogah je vsepolno zanimivosti iz življenja. Pisatelj vodi učenca v trgovino in na sejm, v posojilnico in v urad, k obrtniku v delavnico in v tovarno, h kmetu na polje in v vinograd, pa v kuhinjo, v klet in v hlev, k siromaku in k bogatinu. V nalogah je koncentracija za druge predmete, statističnih podatkov i. t. d.

Da je izšla knjiga baš v nesrečni dobi svetovne vojne in da se raditega ne skladajo cene in drugi podatki v nalogah z današnjo resničnostjo, kdo bi se na to oziral! Polni smo prepričanja, da nam po srečno končani vojni zopet zcvete srečna doba. Da si učenci lahko zapomnijo dnevne cene, so v knjigi deloma prazne r a z p r e d e l n i c e za vpisovanje takih podatkov.

Omeniti moramo tudi, da je v knjigi mnogo nalog za ustno računanje. Zdi se mi, da na ljudskih

šolah tuptam premalo gojijo ta najvažnejši del računskega pouka. Nimam v mislih nalog s praznimi števili, ampak predvsem uporabne naloge iz življenja. Človek v življenju ne more veninven imeti v roki svinčnika in papirja. V prvem razredu meščanske šole opazujem, da tvori računanje takih nalog učencem velike težkoče.

Pri obravnavanju posameznih računskih vrst ubere pisatelj navadno kratko in lahko umljivo pot. Izhodišče mu je skoraj vselej naloga iz življenja. To pripomore, da vidi učenec poleg golih števil in njih izpremembe resničen slučaj, ki mu dokazuje, da je ta račun potreben, da je v zvezi z vsakdanjimi potrebami življenja.

Jezik v knjigi je radi raznovrstnosti gradiva bogat in lahko umljiv, a tuptam malo zastarel. Tujke uporabljaja pisatelj vobče le tedaj, če so vsepovsod v navadi.

Zunanja oprema knjige je precej lepa. Cena skrajno nizka, če pomislimo, da so slovenske knjige navadno neprimerno drage. Za primer bodi povedano, da stane računica za nemške meščanske šole iz založništva Tempsky I K 50 h.

Iskreno želim, da bi bila slovenska meščanska šola skoraj preskrbljena s knjigami, ki bi bile vredne sovrstnice Hauptmannove računice. Prav tako iskreno pa tudi želim, da bi dobili kmalu več slovenskih meščanskih šol, zakaj šolska knjiga brez šole je prav tako malo vredna kakor orodje brez delavca, namreč — nič!

Dragotin Humek.

B. KNJIŽEVNE NOVOSTI.

III. imenik knjig javne ljudske knjižnice »Gospodarskega in izobraževalnega društva za dvorski okraj« v Ljubljani (izšel pri tem društvu l. 1916, tisk. »Učit. tisk.«, cena 40 h)

ni le knjižnični imenik, pač pa tudi primeren pregled slovenskih del sploh, kajti našteva v slovenskem zabavnem oddelku za mladino 625 knjig, v slovenskem zabavnem oddelku za odrasle 2146 knjig in slovenskem podučnem oddelku 275 knjig. Vseh — tudi drugojezičnih knjig našteva imenik 6528.

»Zvonček« prijavlja v svojem novem (XVII.) letniku to lepo in bogato vsebino, in sicer, v I. številki: 1. Davorinov: Majka toži... (Pesem). 2. Cvetinomiški: Kostanji. 3. Leon Poljak: Ob oknu pozimi. (Pesem s podobo). 4. F. Palmak: Ena iz vojne. 5. P. Strmšek: Kako se je Franceljček učil slušati. 6. Tonček: Tonček vsem »Zvončkarjem!« (Pesem s sliko). 7. Stric Pavel: Z delom se učimo! 8. Joža Poljanček: Pričakovanje. 9. Fr. Šavnov: Na morju. (Risba). 10. Fedor: Na ribjem lovu. 11. Davorinov: Gorica. (Pesem). 12. Fran Rojec: Tončkove sanje in Miklavžev večer. (Mladinska dvodejanka za manjše odre). 13. Usmiljena Malka. (Slika). 14. Pouk in zabava. Zastavica v podobah (Fr. Rojec). — Mladost (Davorinov). — Cesarju svojemu Slovenija (Jos. Stritar). — Modra razsodba. — Star papir — kurivo. — Petsto dni vojne. — Jubilej dopisnice. — Kako daleč se sliši gromenje topov. — Po nesreči ustrelil brata. — Na Silvestrov večer 1877 (Jos. Stritar). — Kotiček gospoda Doropoljskega. 15. V sedemnajsto leto! — V drugi številki pa: 1. Anton Gaspari: »Pomlad že prišla bo...« (Pesem). 2. Borisov: Obisk pri samotarju. 3. Borisov: Zemlja. (Pesem). 4. Fedor: Sklednica. 5. † Alojzij Koprivec. (Slika). 6. Stric Pavel: Z delom se učimo! 7. Josip Kralj: Pismo. (Pesem). 8. Doberdobska planota. (Slika). 9. Ivo Trošt: Ob vojni. (Povest). 10. Borisov: Tatič iz navade. (Pesem). 11. Ob Dunavu. (Slika). 12. Fr. Rojec: Tončkove sanje na Miklavžev večer. (Mladinska dvodejanka za manjše odre). 13. † Rajko Novak. (Slika). 14. Pouk in zabava: Besedna uganka. (Fr. Rojec). — Rešitev zastavice v podobah v I. številki: Da bi v novem letu mir nastal na svetu! — Rešilci. — Kotiček gospoda Doropoljskega.

15. Ljubi otroci! — Učiteljstvo opozarjamo na članke »Z delom se učimo!«, ki izhajajo v »Zvončku«, ker tvorijo obenem metodično navodilo za učitelja.

C. ČASOPISNI VPOGLED.

»Die Lehrerfortbildung«. Sredi vojne, v kateri vidimo in slišimo o njej, da pobira in uničuje kulturne dobrine in pridobitve, beležimo vest, da se je ustanovil v založbi A. Haaseja v Pragi nov pedagoški list »Die Lehrerfortbildung; Schulwissenschaftliche Rundschau für Österreich und Deutschland«. V zvezi je list z že tudi pri nas znanim in uvedenim »Schaffende Arbeit« ter izhaja kot dvomesečnik.¹ Pred nami je listova 1. številka izšla januarja t. l. Dozdaj smo poznali pod naslovom »Anregung zur Fortbildung« prilogo omenjenega matičnega lista, njegov izdajatelj prof. A. Herget pa pravi, da mu ta priloga ni zadoščala, ker je rastle število sotrudnikov ter so se množili prispevki, ki so morali zastajati, če se ni hotelo jemati prostora glavnemu listu, namenjenemu šolski praksi. O snovi, ki jo namerava priobčevati ta novi list, piše izdajatelj: »Zelo potrebno je skrbeti pri pospeševanju nadaljne izobrazbe za to, da se seznanijo vsi s tem, kar se je obravnavalo v strokovni literaturi in zlasti v strokovnih listih. Za posameznika pa je danes vse polje nepregledno, če mu ne nudijo strokovnjaki pregleda o posameznih panogah. In to se bo vršilo v »šolskoznanstvenem razgledu« novega lista, pri tem ko bodo prinašali ostali prispevki podžige za nadaljno izobrazbo v vseh znanstvenih strokah kakor tudi znanstvene prispevke. Pri tem se hočemo ozirati zlasti na spise mož, ki so občutili »izobraževalne težkoče ljudskošolskega učiteljstva« na lastni koži, in zato najbolj vedo, kje je treba zdraviti. Pri-

¹ Če se naroči vsak list záse, stane »Lehrerfortbildung« letno 4 K, »Schaffende Arbeit« pa letno 6 K; oba lista skupaj naročena staneta letno 8 K.

spevki znanstvenih avtoritet pa poleg tega seveda nikakor niso izključeni.

Izdajateljeva obljuba ni skromna, a če bo držal, kar je pokazal v 1. številki, tudi ne bo prazna. Pregledali smo v njej predvsem oni »šolskoznanstveni razgled« na str. 53.—62. in priznati moramo, da je bogat in izbran. Za kratkim kritičnim pregledom novih učnih načrtov za Češko najdemo tu lapidarne opozoritve na boljše in važnejše spise v najrazličnejših pedagoških nemških listih zadnjih datov, tem slede še kratki kritični spiski. — Iz druge priobčene snovi za danes le omenimo poleg nadaljevanja snovi iz prejšnje priloge »Schaff. Arb.« še sledeče sestavke: *Lehrerfortbildung und Lehrerpersönlichkeiten* (Scholz); *Ein Versuch, die Lehrerfortbildung zu organisieren* (Heich); *Vom Betrachten, Genießen, Schaffen und anderen Dingen* (Baudis); *Zum gegenwärtigen Stande des physikalischen Unterrichts* (Frey); *Mathematik* (Porstmann). — K listu se bomo v »Popotniku« še povračali ter o priliki tudi pogovorili natančneje ta ali oni posebno markantni sestavek, ker vemo, da bo stvar tudi našim čitateljem le v prid. P. F.

»Schaffende Arbeit und Kunst in der Schule« 4. letnik, 1916.:

Iz bogate vsebine 1. in 2. štev., ki se ozira zlasti na vojne dogodke in na njihov trenotni vpliv na šolo in pouk, omenjamo le nekatere članke, stoječe zunaj tega okvirja.

1. štev.: *Orientieren und Skizzieren* (Herrmann) je kratka črtica o praktični uporabi buzole, določanju strani sveta po solncu in risanju skic. — *Erziehender Unterricht oder Lehrhafte Erziehung* (G. Seinig) stavi sledeče predloge: 1. izpremenitev vzgojnega pouka v poučno vzgojo; 2. v dosego tega ne vstavljati v učni načrt ne snovi, ki jih je treba predelati, pač pa probleme, ki jih nudi posamezna stroka; 3. iz strok predelati le splošne vrednote, ki so dragocene za vse

stroke ter te dvigajo; 4. učence ne deliti po intelektualni razliki, pač pa po razliki volje in moči; 5. zahteva pomoči učenca za učenca. — Zanimiv in poučen je spis »Anleitung zur Herstellung brauchbarer Lehrbehelfe aus den einfachsten Mitteln« (Klar-Heitzenberger), ki prinaša kot nadaljevanje iz letn. 1915. napravljanje reliefne karte.

2. štev.: Volkswirtschaft und Schule (Stiebitz); članek, kakor je kratek

in pisan s primesjo o sedanjih dneh, se nam zdi, da ostane aktualen še dolgo tudi po vojni, zato smo opozorili nanj. — Eine Geometriestunde (K. Linke) je slika iz pouka v smislu, kakor ga zahteva Scharrelmann, katerega zvest pristaš je Linke. Obravnavana snov je: merjenje višine drevesa na prostem brez merila, brez geometričnih pravil, vse le z »umstvenim sklopom«.

P. F.

RAZGLEd.

A. KULTURA.

Inter arma silent i. t. d.?

Tale stavek, ki smo ga zapisali zgoraj, so nam skraja vojnega časa toliko pridigali od vseh strani, da se nam je že priskutil, zlasti ker je govorilo naše notranje prepričanje proti njemu vsaj tam, kjer je šlo za znanstveno kulturno delo. Danes pa smo že na tem spoznanju, da ni v literarnem oziru docela nič upravičen, zato ga že ne izgovarjamo več radi. Pokáj? Kulturna sila je pokazala, da je močnejša od vojne in mogočnejša od starih tradicij, ki so zapisane v take trhle stavke. Niti na zunaj niso obveljali! Skraja smo bili seveda malodušni, ampak to nam je bilo v krvi, ker je dobivala ta hrano iz majhnih, vsakdanjih razmer. Ko je zagorela vojna baklja ter posvetila prek zemlje, se je kri v nas ustrašila, ker se je bala predvsem za svoj zasebni zapeček. Izkazalo pa se je, da ni v tem zapečku prav nikakršnega življenja v dneh, ko se je zdelo, da bodo popokali ter se zrušili temelji vseobče kulture. Po poldrugem letu pa se to ni zgodilo, in čeprav je padla vez, so temelji ostali, ker so vsečloveški. Takrat, ko so nam pridigali gornji stavek kot resnico, so stali njegovi glasniki sami v zapečku, ker so mislili, da je kultura v nji-

hovem zasebnem tem koticu. Priznati pa so morali, da toplota, ki prihaja do njih, ne izhaja iz peči, pač pa odzunaj, tam pa niso mogli napisati svojega stavka, ker se jim je brisal v svetlobi sam od sebe, niso ga mogli zakričati tako glasno, da bi ga slišali tudi oni, ki so stali sredi dela z zavihanimi rokavi, in je bilo njihovo delo glasno dovolj, da so preglasli tudi klic zapečkarških pridigarjev...

V tem spoznanju sem preživel čas, ko sem sedel pri 1915. letniku naših »Zaveznih« listov ter se pogovarjal z njihovimi uredniki, ki so odgovarjali iz listov. In še en list se je pridružil: »Veda«, ki jo štejemo po njenih idejah slovenski učitelji za svojo.

Uredniki pa so govorili...

G. »Ved in« urednik (samo enega od gospodov sem še dosegel za pogovor, drugi so že odšli na bojišče): »Skromni smo v obsegu. Kaj hočete? Za naše tehnično zavetišče ni več prostora, nas so razkropili. Umaknili smo se. Razumite nas prav: brahialni sili smo se umaknili; s tem pa nikakor ni rečeno, da nas ni več, da smo prestali. Volja je moč — to je naše geslo; volja naša je pa krepka tudi dovolj, da nas niso premaknili niti za las z našega delovnega stališča. Za našo notranjost ni prestanka, ni prenehanja. Čas gre naprej z

udejstvovanjem starih kulturnih dobrin in novih pridobitev, in tudi mi ne bomo stali...»

»Torej začnete nanovo izdajati »Vedó?«

»Kako to mislite »nanovo izdajati?« »Veda« sploh ni prenehala, ker po svojem bistvu ne more prenehati. Da se naš list zdaj slučajno ne tiska, ne izpremeni na stvari čisto nič. Vedi vojna ne more zapirati ust...» —

G. Gangl: »Da bi bil Zvonček« na slabšem? Poglejte si no! Kaj ima slabšo vsebino ko kedaj poprej? Manj sotrudnikov? Slabših? Veliki čas nam je dal veliko moč, zato zaupam še trdnejše v bodočnost; v lepo za nas in za naša podjetja. »Zvonček« se razvija, to čutim; nič ga ne krčimo, ne po obliki, ne po vsebini. Sicer ga po vsebini krčiti niti ne moremo, ker je gradiva — in še dobrega — na preostajanje. Ostali so nam zvesti vsi sotrudniki; v strelskih jarkih mislijo na slovensko mladino. Pridružujejo se jim novi. Z močmi pa pridobivamo z »Zvončkom« prijateljstvo med mladino in v tem je naša prihodnost. — Čitali ste, da upravnništvo ni tako navdušeno kakor jaz; priznavamo vse po pravici in po resnici, ker nimamo skrivati ničesar. Ne toži pa samo upravnik pri »Zvončku«, pač pa tožijo pri vseh slovenskih listih. Zato pa ni prav, če bi hotelo obupavati slovensko učiteljstvo, da tudi njegovi listi gmotno ne kažejo sijajne oblike...»

»Pa naj govori dalje urednik »Tovarišev«. Skrčili smo list res, a pritožbe ni bilo slišati zaradi tega. Zlasti, ker vsebinsko »Tovariš« prav nič ne zaostaja za prejšnjimi leti. Nasprotno! Kolikokrat nam je kalila pogled poprej ona zapečarska« — a-ha! — »politika, v katero smo bili potisnjeni od razmer, danes pa ima oko večji obzor, in duh ima večje potrebe. Kulturne, narodne, vseobče človeške. Živimo v času očiščenja malih razmer, in česar danes še jezik ne more izreči, se nabira kakor bogastvo ter se v svobodni bodočnosti, kakršno nam mora priboriti naša prelita kri, razlije v nas, v naše delo, za našo šolo. Kar danes le pronica, bo v miru močen tok — predvsem v delu! V tem je naša rešitev!«

»Zapisali ste tako, da!«

»In tako bo!« —

G. Nerat: »Na leto 1915. mislite? Glejte me: pobeljen sem ves po glavi, kajti življenje slovenskega učitelja, kakor veste, prinaša dosti bridkosti. Med najhujšo, kar sem jih prestal, štejem tisto, ki sem jo prestal lani takrat, ko je kazalo vse na to, da »Popotnik« ne bo mogel naprej. Tako krepko smo začeli leta 1915., pa so se nam skoraj izpodnesle noge. A stara korenina sem in ne padem ne! Zato tudi nisem izgubil upanja, ko so ga izgubljali drugi. Stavljal sem svoje upanje v slovensko učiteljstvo, v njegovo voljo in moč, in nisem bil varan tudi zdaj ne, kakor nikdar poprej. Kultura se ne da ubiti, to sem vedel. Da ve to tudi naše učiteljstvo, mi je veliko zadoščenje. Delo za šolo — to priznate gotovo tudi sami — je najidealnejše in obenem najpotrebnejše delo. Ker pa veruje v to delo tudi slovensko učiteljstvo, je to znamenje, da je njegova in našega naroda prihodnost zasigurana. Sredi svojih najtežavnějšíh razmer se zaveda slovensko učiteljstvo te kulturne važnosti, in to mu štejem v čast ter sem ponosen, da sem urednik njegovega kulturnega glasila.« —

Obhajal sem pri tem vasovanju povzdigovanje lastnega idealizma, zunaj pa je metalo preko krvavega neba svoje jasne žarke za bodočnost solnce kulture...»

Zapečki pripadajo razjedenim tradicijam, naš delež pa je delo! Frančev.

Ljudska akademična predavanja. Tekom meseca majnika l. 1915. je priredil odbor za ljudska vseučiliška predavanja v umetniškem paviljonu na trgu Frana Josipa v Zagrebu vrsto ljudskih vseučiliških predavanj v korist oskrbi siromašnih rodbin mobilizirancev. Ta predavanja, ki so izšla tudi v ponatisu (cena zvezku 50 vin.) so bila: dr. Josip Šilović: Karitativni rad za vrijeme rata; dr. Albert Bazala: Idealizam i materijalizam u povijesti; dr. Radovan Marković: Majka, odlučna pomočnica liječnika; dr. Josip Šilović: Socijalna skrb za djecu; dr. Miroslav pl. Čačković: O na-

predku moderne kirurgije; dr. Albert Bazala: Etika i narodno gospodarstvo; dr. Juraj Vrbanić: Gospodarstvo i gospodarski napredak pojedinaca i naroda; dr. Oton Kučera: Letičovjek (aeroplan); dr. Juraj Vrbanić: O novcu i vjeresiji. — V Gradcu pa prireja tekoče leto taka ljudska vseučiliška predavanja društvo »Lehrerakademie«, 8. grudna 1915 je predaval pod naslovom »Ueber die künftige Erziehung« graški vseučiliški profesor dr. E. Martinak, 6. januarja t. l. pa deželni šolski nadzornik dr. K. Tumlircz »Ueber Lehrerbildung und Prüfungen«. Tem predavanjem, ki se jih priredi še več, sledi vedno diskusija, tako da se posvetuje o perečih pedagoških dnevnih in bodočih vprašanjih javno in skupno, s čemer se določijo v skupnem, resnem delu navodila za uspeh šolstva. Pozneje izidejo vsa ta predavanja in razgovori v posebni knjigi, ki jo dobe člani »Lehrerakademie-je« in učna uprava.

† **kulturni delavci.** *) V Sofiji je dne 11. decembra 1915 umrl profesor Anton Bezenšek. Rojen je bil leta 1854. v Bukovju blizu Celja. Dovršivši gimnazijske študije v Celju, je napravil leta 1874. zrelostni izpit v Zagrebu in začel leta 1876. izdajati mesečnik »Jugoslovanski stenograf«. Bezenšek je priredil prvo stenografijo za slovenski jezik. Leta 1879. se je Bezenšek preselil na Bolgarsko in je po naročilu bolgarskega naučnega ministrstva priredil sistem bolgarske stenografije. V svojih mnogobrojno obiskanih tečajih je vzgojil ali pomagal vzgojiti veliko število bolgarskih stenografov. Začetkom svojega bivanja v Sofiji je bil ravnatelj stenografske pisarne pri narodnem sobranju in obenem profesor na gimnaziji. Pozneje se je preselil v Plovdiv in je poučeval na tamkajšnji realni gimnaziji. Leta 1910. je bil premeščen v Sofijo in imenovan za izrednega profesorja na vseučilišču, kjer je deloval do svoje smrti. Pokojnik je bil tudi sicer literarno delaven in je med drugimi deli spisal tudi bolgarsko slovnico za Slovence in popis Bolgarske. Sodeloval je tudi pri »Popotniku« in mno-

gih drugih literarnih in političnih listih. Zasluznemu možu časten spomin!

*) Dne 7. grudna 1915 je umrl v Ljubljani Luka Pintar, c. kr. ravn. licejske knjižnice, v 59. letu. Pintarjevo znanstveno delovanje se je gibalo skoro izključno v dveh smeréh: Prešeren in študije o krajnih imenih, o čemer je pisal največ v »Ljublj. Zvonu«, ki je izgubil s pokojnikom marljivega sotrudnika. Časten spomin nesebičnemu delavcu!

*) Koncem grudna 1915 so poročali listi, da je padel na italijanskem bojišču Izidor Modic, c. kr. učit. prof. v Ljubljani in nadporočnik v rez., kjer je, zadet od italijanske granate, izkrvavel. Rajniki je bil velik prijatelj mladine, izvrsten učitelj in idealen vzgojitelj učiteljskega naraščaja slovenskega, ki ohrani naj lep spomin.

*) Milan Pejnović, predsednik hrvat. pedagoško-književnoga zbora v Zagrebu. * 24. sušca 1876. — † 26. vinotoka 1915.

Nema ga više! Nemila smrt otela nam ga jednoga dana na koncu prošloga mjeseca baš u osam sati ujutru; dakle u vrijeme, kad se obično opremao u školu, gdje je najradije boravio i uživao svu sreću ovoga života. Sad je opremio u školu, u kojoj će vječno boraviti, i gdje ga ne će moriti nikakve brige ni boli.

Nema ga više! Ostavio nas je tužne i žalosne najmiliji drug i prijatelj, u koga je duša bila vedra i čista poput alema. Nema više poštenjaka, koji nigda ni pred kim nije ustuknuo, niti se igda ikomu umiljavao. Za istinu i uvjerenje svoje bio je spreman svaku želju pregorjeti i bol pretrpjeti.

Nema ga više! Izgubili smo zauvijek umnoga i savjesnog radnika našeg, koji je mnogim krasnim prinosom okitio list naš,

*) Je bilo pripravljeno že za 1. štev. a se je moralo radi pomanjkanja prostora (že stavljeno) odložiti. Uredu.

te je bio ponos i dika naša. Tko će nam ga nadomjestiti; gdje ćemo mu premca naći! Nigda ga prežaliti ne možemo i ne ćemo. A sad ne preostaje drugo, nego da kliknemo dičnomu pokojniku:

Bog Ti platio! Slava Ti vječna!

»Napredak« v 9. zv. l. 1915.

Češki pisatelj Jaromir Hruby, urednik »Narodnih Listov«, je umrl prve dni febr. t. l. v 65. letu svoje starosti. Hruby je preživel mnogo let na Ruskem ter je bil na Češkem znan kot prevajatelj Tolstega in Dostojevskega. Vse svoje imetje, ki si ga je prištedil, je volil za narodne in kulturne namene: 10.000 kron za sirotišnico v svojem rojstnem kraju; 10.000 kron rojstnemu kraju za podporo strokovne šole obiskujočih dečkov; 500 kron za občinsko knjižnico in 2000 kron Šolski Matici.

B. ŠOLSTVO.

Ljudsko šolstvo v kraljevinah Hrvatski in Slavoniji koncem šolskega leta 1913/14.

Koncem šolskega leta 1913/14 je bilo v Hrvatski in Slavoniji 1674 ljudskih šol. Od teh je bilo 1536 javnih občil, 49 javnih verskih in 89 privatnih ljudskih šol. Ena ljudska šola pride na 25·41 km² ali na 1597 prebivalcev. Deških ljudskih šol je bilo 62, dekliških 63, 1549 pa obojespolnih. Od 62 deških ljudskih šol je bilo 58 javnih občil in 4 javne verske; od 63 dekliških je bilo 55 javnih občil, 5 javnih verskih in 3 privatne; obojespolnih je bilo 1432 javnih občil, 40 javnih verskih in 86 privatnih.

Po 1 učiteljska oseba je poučevala na 876 ljudskih šolah, in sicer na 802 javnih občil, na 26 javnih verskih in na 39 privatnih ljudskih šolah. Po 2 učit. osebi na 491, in sicer na 455 javnih občil, na 11 javnih verskih in na 25 privatnih ljudskih šolah. Po 3 učit. osebe na 118 ljudskih šolah, in sicer na 207 javnih občil, na 2 javnih verskih, na 9 privatnih ljudskih šolah. Po 4 učit. osebe na 114 ljudskih šolah (102 + 7 + 5); po 5 na 33 (31 + 1 + 1), po 6 in več učiteljskih oseb na 51 (39 + 2 + 10).

Javne obče ljudske šole so imele sledeči učni jezik: hrvatski 1515, nemški 15, madjarski 2, slovaški 4; javne verske ljudske šole: hrvatski 32, nemški 7, madjarski 10; privatne ljudske šole: hrvatski 4, nemški 3, madjarski 72.

Šoloobveznih je bilo 413.509 otrok, t. j. 15·47% vsega prebivalstva; od teh za vsakdanjo šolo 323.533 (169.936 dečkov + 153.597 deklic) otrok, za ponavljano šolo 89.976 (49.196 dečkov + 40.780 deklic) otrok. Faktično je obiskovalo od teh obvezancev 293.505 otrok, t. j. 70·97% obveznih.

Po narodnosti so bili otroci v vsakdanji ljudski šoli: Hrvatov 199.946 ali 86·61%, Slovencev 191 ali 0·08%, Čehov 3434 ali 1·49%, Slovakov 2205 ali 0·96%, Rusinov 931 ali 0·40%, Madjarov 13.074 ali 5·66%, Nemcev 10.624 ali 4·60%, Italijanov 264 ali 0·12%, in drugih narodnosti 184 ali 0·08%. V ponavljalni šoli je bilo: Hrvatov 47.029 ali 87·57%, Slovencev 42 ali 0·08%, Čehov 968 ali 1·80%, Slovakov 547 ali 1·02%, Rusinov 246 ali 0·46%, Nemcev 2948 ali 5·49%, Madjarov 1886 ali 3·51%, Italijanov 17 ali 0·02% in ostalih narodnosti 21 ali 0·04%.

Stroški za vzdrževanje ljudskih šol so znašali 7.731.024 K, od teh rednih 6.850.071 K. Od rednih je bilo osebnih stroškov 5.455.199 K, stvarnih pa 1.394.872 K. Na vsakega prebivalca odpade približno 2 K 89 vin. šolskega stroška, na vsakega šolskega obiskovalca pa 29 K 67 vin.

Po »Hrv. Učit. Domu«.

Iz bolgarskega šolstva. Leta 1888. je imela Bolgarska 4 milijone prebivalcev, a 125.000 učencev in učenk. Do leta 1912. je narastlo število bolgarskih učencev na pol milijona. Pred 25. leti je bilo v tej deželi 50% analfabetov, danes pa jih je samo 5%. Bolgarski učitelji se izobrazujejo v učiteljskih, ki jih obiskujejo štiri leta. Plače so zelo povoljne in imajo nekateri ljudskošolski učitelji po 4000 frankov letne plače. V ljudskih šolah se poučuje tudi ročno delo in gospodarstvo, ker gre pri pouku za to, da postane Bolgar dober kmet. Vsaka šola

ima po več oralov zemlje, ki jo obdelujejo učenci, da se praktično pripravijo na svoj bodoči poklic. Država daje vse, kar je za to potrebno, zlasti orodje, seme itd., zato pa so ta šolska polja zelo dobro obdelana ter donajajo lep dohodek.

»Hrv. Uč. D.«

Ureditev šolstva v zasedeni Rusko-Poljski. Nemška civilna uprava za Poljsko je uredila šolstvo po nemškem vzorcu oziroma se na posebnosti poljskega šolstva. Najvišja šolska oblast je izobrazevalni odsek pri generalnem gubernementu; druga instanca je trideset okrožnih šolskih oblasti, ki jim načeljuje okrožni šef, referent pa je šolski nadzornik; najnižje instance so krajne šolske oblasti, katerim pripadajo zaupne osebe, potrjene od okrožnega šefa. — Budget izobrazevalnega odseka izkazuje: za ljudske šole (468 šol) 1,048.252 rubljev, za srednje šole 360.000 rubljev, za strokovne šole 208.000 rubljev, za visoke šole 150.000 rubljev, za razna izobraževališča 20.867 rubljev, za otroška zavetišča 29.776 rubljev; skupaj skoraj 2 milijona rubljev.

V osvojenem Belgradu so šole zopet otvorene. Pouk na njih so prevzeli hrvatski učitelji, ki so bili v to svrhu oproščeni od vojaške službe. Vso šolsko upravo v zasedeni Srbski pa vodi dosedanji zagrebški profesor dr. Adamović.

C. TO IN ONO.

V spomin za bodočnost. »Učit. Tov.« piše v svoji let. 3. števil.: »Raznarodovanje pomenja krčenje sodelujočih sil za kulturni napredek skupnega človeštva! Da napravimo konec takemu nekulturnemu delu, je predvsem treba zagotoviti svoboden razvoj narodnemu šolstvu — od ljudske do visoke šole! — Tu se naj jačijo v znamenju in ognju svobodnega znanstva sile duha, ki naj merijo svojo jakost, vztrajnost in produktivnost z vsemi kulturnimi narodi! Potem pojdemo avstrijski narodi vzporedno naprej in navzgor, nihče pa ne bo bogatel

na škodo drugega in s protežiranjem, ki bi ga užival, v sosedu zbujal čustva preziranja in zapostavljanja! Kultura in narodnost sta dva nerazdružljiva pojma: vsaki narodnosti je treba dati priliko in sredstva, da se svoji individualnosti primerno in svojim duševnim silam odgovarjajoče ustanovi na svoji zemlji! — Ako in ker narod eksistira, ima pravico do vseh svoboščin in beneficij, ki jih vsebuje zakon, to pa zato, ker ima svoj polnopravni in neoporečni delež na vseh dolžnostih, ki so obsežene v istem zakonu! Od dolžnosti tudi mi Slovenci nismo izvzeti, torej ne smemo biti niti od pravic!«

Dunajska »A r b. - Z e i t.« je zapisala v svoji števil. z 20. 2. 1916. za notranje avstrijsko reformiranje po vojni: »Kjer je ozemlje samo dvojezično, ne preostaja nič drugega, kakor da se strne vsako narodnost kot lastno truplo, da upravlja posebe svoje posebne, najbolj bistveno nacionalne zadeve kakor je šola.«

Tudi Angleška hoče po vojni reformirati vzgojo in pouk. »Daily News« stoje tudi v vrsti onih angleških velikih listov, ki se bavijo z mnogimi reformami v javnosti po vojni, predvsem pa z reformo vzgoje in pouka. V enem svojih člankov piše ta list: »Kolikor veliko naj tudi bo naše upanje v novo duševno življenje, ki ga je treba rešiti iz zmešane današnje dobe, vendar mora priznati tudi najostrejši idealist, da zahteva dobrobit naroda in bodočnosti povsem nov način vzgoje, osnovan na praktični podlagi. V bodočnosti ne smejo biti več literatura in umetnost, pač pa tehnika in znanost glavni stožer našega izobraževanja. Nova doba zahteva samovodstvo poedinca; vsak mora vzeti svoje življenje v lastne roke. Treba je, da neha biti pri nas znanost kot nekaj posebnega, izvanrednega. Ne zadoštuje samo znanje, pač pa je treba, da se okoristimo z njim praktično. Zato se glasi druga zapoved poučevanja: vežbaj svoj duh! Način, po katerem smo uravnavali to vežbanje dozdej — z latinščino in grščino — nima več nikake vrednosti. Doba za napamet učenje grških in latinskih pesnikov je minila. Življenje je postalo za tako

Sisifovo delo prekratko. Najboljše vežbanje duha se bo doseglo poslej s proučevanjem docela praktičnih stvari. V svetu, ki je tako realen, se ne smemo baviti z brezkoristnimi fantazijami. Tudi jezikovni pouk se mora preustrojiti. Vežbanje duha, ki se dosega po zadržanju s proučevanjem jezika, se lahko dosega v dovoljni meri tudi s temeljitejšim bavljenjem lastnega jezika. En edini tuji jezik naj se poučuje namesto klasičnih. To bo velike koristi zaradi internacionalizma, v katerega stavimo za bodočnost veliko upanje. Znanje latinskega in grškega jezika prepustimo jezikoslovcem in starinoslovcem. Namesto tega pa naj se uvede v vse šole kot glavni predmet graditev strojev in katerikoli drugi praktični predmet. Za prihodnost bo veljalo sploh pri vsem, da se vsega prouči na praktični način. Algebra in mitologija se morata umakniti pred docela koristnim znanjem življenja. — Vprašanje vzgoje pa postane po vojni odločitev o življenju ali o smrti.«

Proučevanje otroškega mišljenja o vojni. Na mnogih krajih so začeli učitelji nabirati otroške nazore o vojni. K temu dobro pripominja »Napredak« (l. 1915., str. 468.): »Kolikor tudi cenimo dobre strani takega posla, bi ga vendar ne priporočali našemu učiteljstvu, ker ima tudi svojo slabo stran. Pomniti je treba, da otroci o vojni in o vojnih dogodkih nimajo svoje lastne sodbe, pač pa da mislijo ter govoré, kakor slišijo od starejših, zlasti od roditeljev, sorodnikov in sosedov. Tako bi prišel učitelj, izprašujoč otroke za njihovo mnenje, lahko v nepriliko, ki bi mu zadavala skrbi, pri tem pa ne bi dosegel smotra, ki ga je iskal, da sliši, kaj otroci sami, brez vsake sugestije mislijo o vojevanju, in kako dojmi to njihov razum in srce.«

Učitelj je pravi demokrat. Angleški minister lord Haldane je govoril na javnem shodu o velikanskem boju, ki se vname po sedanjih vojni in pri katerem pojde za to, da ohranijo Angleži svoje gospodarsko prvenstvo. Rekel je: »Angleškega duha je treba razviti; če ga ne razvijemo, pride v nevarnost angleška prihodnost. Razvoj duha, to

je naloga narodne vzgoje. Drugo vprašanje nastane zaradi tega, ker dobiva demokracija čedalje več moči. Pripravljati se moramo na to, da bo konec staremu redu in da nastane nov red. Zato je treba naše bodoče voditelje vzgojiti. Skrbeti moramo za to, da ne bo pomrlo toliko otrok, in izboljšati moramo šolo. Varčevati je treba povsod, samo varčevanje pri šolstvu ni na mestu. Učitelj je pravi demokrat, ker naredi moške in ženske enake.«

Pravi radikalizem. »Jaz poznam le en radikalizem v ljubezni do naroda, v samozatajevanju in v neumornem delu.« — Te besede je izgovoril bivši minister dr. Fořt pred šestnajstimi leti. Obudivši to reminiscenco, piše praška »Union«: »Te besede morajo biti danes bolj nego kdaj deviza nam vsem, če hočemo v naši češki domačnosti priti do davno zaželjenega miru. Ako ob vsestranskem samozatajevanju in oziraje se na blaginjo vsega naroda ustvarimo najprej organ, ki naj bi zastopal interese našega naroda v najvažnejših vprašanjih sedaj in po vojni, se bomo mogli potem z večjo nado do uspeha lotiti tudi stvari, ki jih zaradi politiške previdnosti v tem času ne smemo forsirati.« — Napisano kakor nalašč tudi za nas Slovence! »Učit. Tov.«

Iz novega učnega načrta za ljudske šole v Berlinu: Posebnih celih ur za jezikovni pouk se na urnik ne sme nastavlјati. Poprečno naj se porabi od vsega tega določenega časa le ena četrtnina za pouk in za vaje iz slovnice in pravopisja. Da dokažejo pridobljeno razumevanje, naj napravljajo dečki aparate za prirodoslovje sami brez posebnih stroškov ter naj izvajajo sami tudi vse lažje poizkuse. Za prosto čitanje se priporočajo le knjižice, ki so jih odobrili odbori za mladinsko slovstvo, in ki ne stanejo »več, kakor 30 Pf.«. — Učni načrt se dobiva v zal. Velhagen & Klasing v Berlinu.

Francoski učitelji v vojni. Izmed francoskih učiteljev jih je bilo mobiliziranih okroglo 30.000. 2000 jih je padlo, 6000 jih je ranjenih in kakih 6000 ujetih.

Priporočljiva dela za nadaljno učiteljsko izobrazbo obsega

:: zbirka metodičnih priročnih knjig ::

v smislu stvarjajočega dela in umetniške vzgoje:

- I. **Rust, Methodisches Hilfsbuch für den Unterricht in der Naturlehre an Volks- und Bürgerschulen. (I. del)**
Cena: broš. K 3·20, nav. vez. K 3·60, v platno vez. K 4·—
- II. **Berger, Erziehung zur Gemeinnützigkeit.**
Cena: broš. K 2·40, nav. vez. K 2·80, v platno vez. K 3·40.
- III. **Kollitsch, Das angewandte Rechnen in der Arbeitsschule. Für die Unterstufe der Volksschule. (Zweites Schuljahr.)**
Cena: broš. K 1·40, nav. vez. K 1·70, v platno vez. K 2·20.
- IV. **Hertel, Die Arbeitsmethode im Unterrichte der Formenlehre.**
Cena: kart. K 2·80, v platno vez. K 3·60.
- V. **Kollitsch, Das angewandte Rechnen in Arbeitsschule. Für die Mittelstufe der Volksschule. (Drittes Schuljahr.)**
Cena: broš. K 1·40, nav. vez. K 1·70, v platno vez. K 2·20.
- VI. **Ebert, Schindler, Rothe, Der Stempeldruck im Schulzeichnen.**
Cena: broš. K 3·—, nav. vez. K 3·30, v platno vez. K 3·60.
- VII. **Rust, Methodisches Hilfsbuch für den Unterricht in der Naturlehre an Volks- und Bürgerschulen. (II. del)**
Cena: broš. K 4·—, nav. vez. K 4·40, v platno vez. K 5·—.
- VI. **Pfrogner, Methodik des formenkundlichen Unterrichts an Volks- und Bürgerschulen.**
Cena: broš. K 2·20, nav. vez. K 2·50, v platno vez. K 3·—.
- IX. **Grimme, Einführung in das Illustrieren von Lesestücken.**
66 tabel (od teh šest večbarvnih). Cena mapi K 7·50. V šestih sledečih si zvezkih po K 1·50. Vsak zvezek je tudi posebe naprodaj.
- X **Rössler, Vom Schreibunterrichte im neuen Geiste.**
Cena: broš. K 2·20, nav. vez. K 2·50, v platno vez. K 3·—.
- XI. **Haberfellner, Das schaffende Arbeiten der Mädchen in Verbindung mit dem Zeichnen.**
44 risb v tekstu s pojasnujočim besedilom in 40 tabel s 150 deli. Cena: lepo vez. K 6.
- XII. **Kollitsch, Das Schuljahr ein Kriegsjahr.**
Cena: Broš. K 1·40, nav. vez. K 1·70.
- XIII. **Bessiger, Schaffender Sprachunterricht im Dienste stilistischer Ausbildung.**
Cena: broš. K 4·—, nav. vez. K 4·40.
- XIV. **Heywang, Zum Deutschunterricht in der wenig gegliederten Landschule.**
Cena broš. K 4·—, nav. vez. K 4·40.
- XV. **Herget, Das Betrachten künstlerischer Bilder in der Schule.**
Cena: K 3·60.

=== Poštni stroški pri vseh pošiljativah posebe. ===

Natančne cenovnike v nemščini pošiljam na zahtevo zastonj in poštnine prosto.

:: Šolskoznanstvena založba **A. Haase**, Praga, Annahof. ::



"Pelikan" *Akvarelne in tempera barve,*

Günther Wagner-jeve umetniške in najfinejše tehniške akvarelne

■■■■■■■■■■ **barve** ■■■■■■■■■■

prekašajo glede čistoče, sijajnosti, mešovitosti in trpežnosti vse doslej znane izdelke.

: Najpriklednejša znamka za šolsko rabo :

Günther Wagner-jevi tekoči tuši

prevladujejo svetovni trg!

Gospodom učiteljem risanja so na zalogo napleski (namazi) in cenik na razpolaganje.

GÜNTHER WAGNER,
Hannover in Dunaj X/1.

Obstoja od 1828. l. → 40 odlikovanj.



» Cenjenemu učiteljstvu in slavnim okrajnim šolskim svetom priporočamo v obilna naročila vse predpisane šolske tiskovine po najnovjših vzorcih, najnovjše mladinske spise lastne in druge zaloge, poštno in druge tiskovine za šolsko uporabo na ljudskih, obrtnih in meščanskih šolah, učne načrte, razne napise na lepenki itd. - Zahtevajte cenik, ki se pošlje brezplačno in poštne prosto. - Vsako leto izide 'Ročni zapisnik' z osebnim statusom in imenikom vseh šol po slov. deželah.



**UČITELJSKA
TISKARNA
V LJUBLJANI**

registrov. združba z omejj. zavezo

Frančiškanska ulica 6.

